

*Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
Гчести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)*

ISSN 1508-5104

OWUMIESIENI ZMIK

СТОВАРИШЫНЯ
ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE
LEMKÓW

LEMKO
ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК • РІК XVI, Нр 4 (79) ЛИПЕЦЬ - СЕРПЕНЬ 2004 • КРЕКИЦЯ ЛІПНИЦЯ

Бесіда

Часопис Головного Заряду
Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережынню
історіі, культуры
і языка Лемків

інформуючий о жыттю
нашой і братніх нам
суспільности

плекаючий вірні
надії прадідів і вітців

В *Бесіді* почуеш смак
рідного слова, такого,
як передати го треба
своім дітям і внукам

Буд спілучастником
і спілтворцьом *Бесіды*,
бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду
Внуку і Діду!

Ціла імпреза – од пятниці до неділі была організувана през „добровольців” – люди, котры маюот на штоден інчы свої старункы, власны родины, діти, працюют на полных етатах, але щыро дбаюот о захованя – ци радше в даным часі – приверніня до жытя русиньской культуры.

Сусин Михаляскі, *Carpatho-Rusyn Society* має 10 ро-
ків, стор. 6-7

Декотры родиче повідаюот, же не посылаюот діти на лекції лемківского языка, жебы ся ім „не мішало” з польскым языком, а на тым при-
кладі видно, же барз добры ученикы з лемків-
ского языка можут быти барз добрыма учени-
ками з польского языка ци інчых предметів і ся ім „не мішат”.

Мирослава Хомяк, *Берте приклад!*, стор. 8

Напевно векшіст наших Лемків кус сой при-
забыла, якы то, в кінцьовых роках вісемдесятых
і на початку девятыдесятых, переживала емоції
радности, глубокоы доятя-взрушыня патріотизму,
ульгы в сьвідомости – же кус вецце нам, Лемкам,
буде вільно, же мож організувати ся, діяти і роз-
вивати свою культуру.

Лука Сук, *Літницькій Кружок СЛ одсвяткувал 15-ту*
річницю істнуваня, стор. 14-15

Слів, в зрозумілым языку, ся не обавляюот. Што
до страв, хоц язык ту, як ем рюк выжше, рівнат
люди – чую деякій непокій. Смотрю на ону заста-
ву, на видельці і видельчата, лыжкы і лыжчата,
ножы і ножыкы, а найбарже на троякого роду
погарі... На воду, пиво і вино. Но штож, треба
позерати на інчых. Виджу, до найвекшого пога-
ря ліют... воду. Ци не бортакты?!

Петро Трохановскій, *Остатні Могікане? Або – Як ем*
был во Франціі, стор. 18-20

В 1911 році зачал выходити перший лемків-
скій часопис під названьом „Лемко – газета для
народа”. Был то барз істотний момент в історіі
лемківской культуры. Факт заістнуваня регіо-
нальной газеты вказувал на штотраз полнійше
выокремліня ся культуровой просторі регіону
і початкы еманципацийных дужынь лемків-
ской інтелігенціі.

Олена Дуць-Файфер, *Культура Лемковины в другій*
половині XIX та на початку XX столітя, стор. 21-22

На передній стороні окладинкы: *Жниво над Фльорин-*
ком, Фото: Петро Басальга

На задній стороні окладинкы: *Церков Св. Параскевіі*
в Кватони. Фото: Петро Басальга

Новини – не новини не лем з Лемковини

◆ 9 мая в Будапешті греко-католицька Прафія Св. Флоріяна провела храмове свято. По одроджыню русинства чынит того штораза торжественніше. Того рока на свято запрошено церковний хор Росвиговской греко-католицькой парафії з Мукачова.

◆ 10 – 16 мая в гайнівскім Соборі Св. Тройці проходил Медженародний Фестіваль Гайнівскы Дни Церковной Музыкы 2004. Лемківскій церковний сьпів презентував на ним церковний хор православной парафії в Креници.

◆ 12 мая в Пряшові одбыл ся семінар, замірений на соціально-культурны аспекты розвита пілічно-східной Словації, де барз зазначыл ся упадок жытя в десятках сел (переважні русиньскых), іх вылюдніня і одходжыня молодых люди за роботом до інчых регіонів і за границу. Семінар вьюд др Василь Латта.

◆ 22 мая в Осовді на Уграх проведено Русиньскій Ден, організуваний уж традиційні каждого рока (змінюют ся лем місця його організуваня – окремы, тліючы ішы осередкы русиньского жытя, бодай лем сьвідомости). Торжества, як все розпочали ся Службом Божом, по чым наступил артистичний, сьвітскій програм, м. ін. інсценізация весіля.

◆ 22-23 мая Стваришыня Лемків, при спідучасті Містецкого Уряду Крениці-Здрій організувало III Медженародне Біснале Лемківской / Русиньской Культуры. Писано уж о імпрезі в попередній, опізненій „Бесіді”, але ани не подано... коли проходила.

◆ 31 мая – 1 червця в Кракові організувано конференцію пн. „Mniejszości bez państwa i grupy regionalne w III Rzeczpospolitej”.

Лемківску меншыну, конкретні Стваришыня Лемків репрезентували на конференції др Олена Дуць-Файфер і редактор „Бесіды” Петро Трохановскій. Г’вечер, по конференції в єднім з краківскых клубів організувано стрічу з поезійом Олены Дуць. Поетеси товаришыли выдатны краківскы музыкы.

◆ 5 черця на сцені Театру Александра Духновича в Пряшові выступил з премьеровым представльньом, *Тисяч і еден танец*, ПУЛЬС – найславнійший професійний русиньскій ансамбль піні і танця. Новым шефом ПУЛЬС-у ест од недавна молодой Мирослав Морохович.

◆ 5-6 червця в Бортным організувано II Дни Культурового Нашлідства. В імпрезі брали участ м.ін. „Ославяне” і „Серенча”. Ансамбль „Лемковина” своїм выступом зачал ту празднуваня ювілею 35-літя свого істнуваня. Імпрезі товаришыла м.ін. презентація виробів народных творців та выставка ікон і образів.

Його Высокопреосвященство Владька Адам витат „Лемковину” з Ювілейом 35-літя. Фото: Б.Т

◆ 5-6 червця в Монастырискых на Тернопільщыні одбыл ся VI Фестиваль Лемківской Культуры. Выступили ансамблі з ріжных области Україны а тіж з Польщы і Сербії. На фестивали выступил з привитаньом Міністер про Национальны Меншости Україны.

◆ 11-13 червця першыраз організувано Креницкій Фестин Европейскых Культур. Лемківску культуру – народну і церковну – презентували фольковий ансамбль „Серенча” і хор православной парафії в Креници. Выступил тіж хор греко-католицькій парафії з Бардийова.

◆ 12 червця в Святківці, при капличці стоячій в щырым поли, а властиві в лісі, першыраз по выгнано одправлено польову Службу Божу в чест канонізуваного минулого рока Св. Павла (Швайко), який згынул мученичом смертю на Холмщыні (1943), а в междевоенным часі был священником на Лемковині. Богослужыня бозглавлял Й. В. Владька Адам.

◆ 12 червця в Драматичным Театрі ім. Моджеевской в Лігници одбыла ся премьера фільму Андрия Копчы Акция „Вісла”. 13 червця, на двох сеансах (з огляду на вельке число заінтересуваных) фільм представлено мешканцям Пшемкова і околици.

◆ 17 червця одбыл ся V річник Духновичового Пряшова – загальнодержавний конкурс деклямації русиньского красного слова. Выступили на ним найліпшы з найліпшых декляматорів зо вшыткых центрів і закутин русиньского регіону

◆ 18-22 червця перебувал во Франції (Mont Noir к. Lille) Петро Муранка, де презентував свою та загальні лемківску поетичну та пісенну творчіст (поезия сьпівана) – в рамках Дни Европейской Літературы.

◆ 19-20 червця в Свиднику проходило ювілейне – 50(!) уж Свято Культуры Русинів і Українців (таку назву подаеме за русиньском пресом; Як пристало на ювілей, програм фестивалю был барз богатий і ріжnorodний.

◆ 26-27 червця в Меджелаірцях проходил 42 Фестіваль Культуры і Спорту. Кед ходит о тоту першу складову част фестивалю – найвекшом подійом был выступ ПУЛЬС-у, зо споменым выжше програмом *Тисяч і еден танец*.

Dusza w drewnie

Fachu nauczył się od ojca, jak sam twierdzi, unowocześnił pracownię, udoskonalił obróbkę. Na towar Romana Bodaka jest popyt, drewno staje się modne, a trend gromadzenia rzeczy wykorzystywanych przed kilkudziesięciami laty w gospodarstwie domowym staje się bardzo popularny. Roman Bodak jest zapraszany na lokalne imprezy, gdzie sprzedaje swoje wyroby.

– Ojciec wykonywał tylko rzeczy toczone, ja unowocześniłem obróbkę, wprowadziłem elementy płaskie, rzeźbę, wypalanie, malowanie, inkrustacje metalem, nowe wzory, motywy na drewnianych pudełkach, zabawkach przyciągają uwagę nabywców – mówi Roman Bodak.

Na przenośnym stoliku tuż obok samochodu z towarem jest niemalże wszystko. Ekologiczne drewniane zabawki, rzeczy użytku kuchennego, łyżki, maselniczki, deski do krojenia, cukiernice, solniczki, szkatułki, wszystkie wyroby z drewna lipowego, bukowego, jaworowego.

– Ręczna obróbka drewna zanika, wszystko wypierają maszyny, nie ma ludzi, którzy chcieliby się zająć tego typu pracą – dodaje Roman Bodak. U Romana praktykowało czterech uczniów, uczyli się obróbki, ale zrezygnowali. Boli również fakt, że rodzinnego rzemieślnika nie ma kto przejąć. – Nauczyłem syna tego fachu – potrafi, ale nie chce przejąć warsztatu, to boli, mam jeszcze wnuki, może oni pokochają drewno tak jak mój ojciec, jak ja – dodaje Roman. (...) (zob. *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 30 czerwca 2004 r.)

Pod zdjęciem umieszczonym przy tym tekście jest informacja, że p. Roman Bodak mieszka w Ropiczy Górnej. Dla zainteresowanych Łemków nie znających współczesnego nazewnictwa podpowiem, że chodzi o Ropicę Ruską.

Tu wszyscy byli inni

– To, co w Legnicy było najpiękniejsze i zapocentrowało na resztę mojego życia, to fakt, że nie było podziałów na miejscowych i napływowych, bo wszyscy tu przyjechaliśmy. Przyjechaliśmy z różnych stron, a w takiej sytuacji pochodzenie i religia nie miały najmniej-

szego znaczenia. Miasto miało niepowtarzalny klimat, który stworzyli Żydzi, Ukraińcy, Grecy, Łemkowie, Niemcy, Rosjanie i, oczywiście, Polacy. Wszyscy byliśmy „inni”, co – w sposób oczywisty – rodziło tolerancję. Przyjechaliśmy do obcego miasta, żeby zacząć nowe życie. I z tej wielkiej mieszanki zrodziła się nowa tożsamość miasta – wspomina Anda Rottenberg, była mieszkanka Legnicy, gość Pierwszego Wielkiego Zjazdu Legniczan.

Na potwierdzenie tego, że Legnica była wyjątkowa i że nie są to tylko puste słowa, mówi, jak było potem, kiedy wyjechała do innego miasta studiować historię sztuki: – W Warszawie był podział na tych ze stolicy i tych z akademika – przyjezdnych. Potem wyszły na jaw także inne podziały, głębiej ukryte, ale dające o sobie znać przy uważniejszym oglądzie. W Legnicy takiego podziału nie było, przynajmniej do połowy lat 60.

(...) Jeszcze tylko w dwóch miastach na świecie – w Nowym Jorku i Los Angeles – widziała „legnicką” tolerancję biorącą się obcowania ze sobą ludzi odmiennych ras, narodowości, religii. (...) (Krystyna Nikończuk, *Konkrety*, 9.06.2004)

Akcja Wisła na ekranie

12 czerwca o godz. 18. w Teatrze Dramatycznym im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy odbył się premierowy pokaz filmu „Akcja Wisła” (...) Wcześniej prapremierowy pokaz, w wersji jeszcze roboczej, zobaczyli 22 maja uczestnicy III Biennale Kultury Rusińskiej w Krynicy. W sali widowiskowej Pijalni Zdrojowej film przyjęto owacyjnie.

W sobotnie popołudnie legnicki teatr nie pomieścił wszystkich chętnych widzów, dla wielu zabrakło biletów. (...)

– Film jest przejmujący. Sceny, kiedy ludzie opuszczają wieś z płaczem całują ziemię, są niepowtarzalne – ocenili widzowie.

I właśnie kiedy sceny zbiorowego płaczu przeminęły na ekranie, na widowni nadal słychać było płacz widzów.

Po 105 minutach projekcji publiczność owacją na stojąco, a przede wszystkim kilkakrotnym *Mnohaja lita*, podziękowała twórcom filmu za doznane wrażenia.

Nie zabrakło też chwil refleksji. Na widowni podczas projekcji dwa fotele pozostały puste. W ten sposób oddano hołd tym, którzy nie doczekali premiery – Michałowi Sandowiczowi, odtwórco roli księdza, i żonie reżysera, Bożenie Kopczy, zawsze dobrym słowem wspierającej filmowców na planie.

Akcja Wisła jest filmem w większej części łemkowskojęzycznym. Po polsku mówią jedynie żołnierze Wojska Polskiego, śledzący na razie zrozumiały jest w środowisku łemkowsko-ukraińskim.

Dyrektor Teatru Dramatycznego w Legnicy, Jacek Glomb, wystąpił z propozycją wykonania polskich napisów i upowszechniania filmu w dystrybucji kinowej. (ary, *Przeгляд Православны*, Nr 7/2004)

Cmentarze bez polityki

Młodzi ludzie z Gorlic i podlasia doprowadzają do ładu pochodzący z XVII wieku cmentarz prawosławny we Florynce. Prace prowadzone są w ramach obozu, którego zorganizowanie przez Ośrodek Kultury Prawosławnej Elpis w gorlicach było możliwe dzięki wsparciu finansowemu Fundacji wspomaganie Wsi w Warszawie.

– Na cmentarzu zachowało się kilkanaście kamiennych nagrobków i kaplica cmentarna rodziny Soroków – mówi ks. Roman Dubec, dyrektor Elpisu i proboszcz parafii prawosławnej w Gorlicach. – Większość jest zniszczona, bez krzyży. Wykonano roboty zabezpieczające: wycięcie drzew i trawy porastających groby (...)

Jak mówi ks. Dubec, te pomniki nagrobne od momentu wysiedlenia Łemków w czasie akcji Wisła w 1947 r. nie były konserwowane. Docelowym środkiem jest zabezpieczenie ich na przyszłość. I zostawienie w spokoju, tak aby polityka w wykonaniu różnych organizacji nie miała tutaj wstępu. Ten cmentarz zostanie przekazany na własność parafii prawosławnej w Hańczowej.

W czasie czyszczenia znalezione w ziemi kilka tabliczek pisanych cyrylicą. Można z nich odczytać nazwiska pochowanych osób. To bardzo ważne, gdyż oprócz zabezpieczania nagrobków dokonywana jest inwentaryzacja cmentarza, któ-

ra ukaże się drukiem. Często zdarza się, że Lemkowie z USA lub Ukrainy znajdują dzięki temu groby bliskich. (...)

Cmentarze to muzea sztuki kamieniarskiej Lemków z ośrodków kamieniarskich z Bartnego, Gorlic, Nieznajowej. Już wzbudzają zainteresowanie zwiedzających, często ze świata. (...)

Następne obozy odbędą się w Regietowie, gdzie w ich organizację włącza się organizacja Jeden Świat z Poznania. Prace rękami młodzieży z różnych państw Europy będą prowadzone na cmentarzach w Regietowie Górnym i Niżnym oraz Skwirtnem. Harcerze ze Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej z Krakowa pomogą przy porządkowaniu nekropolii w Ropkach. Cmentarz w Radocynie zostanie ogrodzony. (Robert Drobysz, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 13.07.2004)

Oдноśnie polityki „w wykonaniu różnych organizacji” nie można w danym przypadku powiedzieć, że o nożycach, które się odezwą, przywołać ku nam – wszakże odezwę się. To dobrze, to chwalebnie, że Jeden Świat, że patriotyczny kwiat Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, że młodzież z różnych państw Europy poruszyła (po 60. niemal latach) pamięć o zmarłych Lemkach. Głęboki Wam ukłon. Takież – Ojcu Romanowi za spowodowanie pamięci o tej Pamięci... Dumą nas napawa, że cmentarze – muzea sztuki kamieniarskiej Lemków już wzbudzają zainteresowanie zwiedzających, często ze świata... Mój niepokój ten tylko – czy świat obok zmarłych, zauważy umierających Lemków. Czy „Ostatni Mohikanie Europy” (*Derriers Mohicans Europeens*) – jak zatytułowano wydaną we Francji płytę CD – również w świetlanej przyszłości będą chwalebny obiekt – w imię przekonania: Już nie wstaną – pomóżmy im!

Gwarą o czasie

Ukazała się książka Krystyny Dulak z Piwnicznej pt. „Skoszony czas” (wydawnictwo Beskid z Krakowa). Wstępem opatrzyła ją poetka Wanda Łomnicka-Dulak, posłowiem – Stanisław Stanuch. Publikacją wzbogacają fotografie autorki, Antoniego Lebdowicza i rysunki Katarzyny Mentel. Słownik wyrażen gwarowych opracowała Maria Lebdowiczowa. Pozycja pisana jest gwarą górali piwniczańskich, zawiera przejmujące strofy poświęcone Lemkom. (rob, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 19.07.2004)

При Русинській улиці в Пряшові стоять, од ліва: Андрій Копча, Павел Магочі, Василь Янко, Александер Зозуляк, Петро Крайняк, Михаїл Дронов.

Русинська вулиця в Пряшові

Як є знамо. Екзистовало много пропозицій, як назвати нову дорожню комунікацію, котру місто Пряшів за фінанчної підпоры Міністерства транспорту, пошт і телекомунікацій докінчило кінцьом минулого року в Пряшові. Тота вулиця, што зєдинять найвекше пряшівське сідліско Секчов з центром міста, мала про свою назву приготованых веце пропозицій. Наконєць був прийнятий варіант, який малохто чекав. Нова вулиця намісто просаджованого назву Прязька ся зве Русинська. Вырішыло о тім на пропозицію посланця Др. Василя Янка міське заступительство в Пряшові. Тримало але пару місяців, покы была означена тота вулиця новов назвов прямо на місцю. Річі ся погаи допереду: а днесь окрем означіня вулиці є означена і заставка автобусів МГД.

Каждый свідомый Русин ся тому факту щіро потішыв: ай головне місто „Пряшевщіны” має конечно вулицю, котра припомяне каждому Русинови, жыночому в Пряшові, його коріня. Є то наісто потребне, бо з 92000 жытелів міста ся лем 1111 людей при посліднім списованю приголосило к русинській народности. Огдады але говорять о 20000 Русинах в тім місті. Нова вулиця може принутиць многых пряшівських Русинів ся задумати над свойов ідентітов. (Петро Крайняк, мол., *Народны Новинькы*, 28.07.2004)

Андрій Вархола – світовий тусовщик

Видатний митець світового лівня Енді Варгол народився в родині карпатських емігрантів, які осіли в Пітсбурзі, і виростав у Сполучених Штатах америци часів великої депресії 1930-х років. Він рано зрозумів, що для того, аби вижити, треба розміти ті правила, за якими працює весь світ, дотримуватися цих правил, а згодом і систематизувати їх. Він зумів не лише створити оригінальні картини, що мали шелепний успіх, але й став суперзіркою, втіленням свого бачення американської мрії.

Сорокарічна кар’єра Вархола перетворила його з комерційного ілюстратора-рекламіста на радикального новатора, кінематографіста, майстра портретного живопису, видавця журналу, на зірку міжнародного масштабу. Він відіграв головну роль в утвердженні митця як важливої фігури американського життя. Мистецтво Вархола виходить далеко за межі його численних і різноманітних картин; воно включає в себе і свободу творчості, яку він дозволяв самому собі і до якої захожував інших, і ставлення до мистецтва як до серйозної роботи.

До талановитих людей, а особливо до геніїв, їхні сучасники ставляться неоднозначно. Адже генії визнані і невизнані – у будь-якому разі проривають коло загальноприйнятого бачення та стилю життя. (...) Розкута поведінка, Кока-Кола в руках, одяг з американською символікою епатажності і зухвалість – саме такою світ уявляє Америку. Ще зовсім недавно цей стиль був притаманний вузькому богемному колу, мистецькій тусовці, що збиралась навколо українця Андрія Вархоли. (...) Енді – один з найвідоміших митців і найбільш суперечлива постать ХХ століття. (...) (*Український Форум*, /Київ/ 17.05.2004)

Лем з контексту, і не до кінце, годем стямити значіня слова „тусовщик”. І тілко можу іщы хыбаль пояснити, же не походить оно од слова „тісовщик”, хоц в Братиславі мают Андрія Вархола тіж за свого.

За хвилину авто начального редактора New Rusyn Times – Річа Кастера рушыт в нове 10-ліття.

СУСИН МИХАЛЯСКИ – текст і знімкы

Carpatho-Rusyn Society має 10 років

Того літа, в вихідні дні 23-25 липця Карпато-Русинське Товариство в Америці (Carpatho-Rusyn Society) праздувало своє 10-ліття. Святкування проходили – так як выпадало – в Пітсбургу, ту де ся Товариство выключило, ту де і днес його головний осередок.

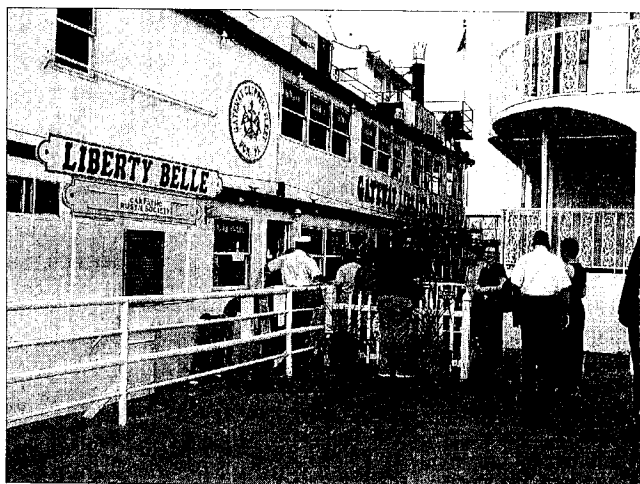
Карпато-Русинське Товариство в Америці має днес 2550 членів, в осмох одділах: Нью Джерзі, Нью Енгланд (одділ обнимає пару станів), Вошінгтон ДЦ, Арізона, Огайо і три одділы в західній і централній Пенсильванії – Пітсбург, Ірі, Юнгтаун (одділ обнимає пару міст). Товариство має надію на новы одділы в недалгым часі – Нью Йорк Сіті та во східній Пенсильванії (Wilkes Barre і околиці).

Почастуйте ся, бо не часто... стрічати ся можеме.

Понад 400 люди взяло участ в тым торжестві. Приїхали з близка – з Пенсильванії, з Нью Джерзі, Нью Йорку, Кенектікет, Огайо, але тіж з далека – з Каліфорнії, Тексасу, Мічіген, Мінесоты, Кольорадо, Іліной, Вісконсін, Вірджинії, Мериленд, Вошінгтон.

На ювілейны празднування зложыли ся: фільмовий фестіваль, выступ місцевого карпато-русинського ансамблю „Славяне”, звиджування трьох історичных церкви в регіоні Пітсбурга, а тіж тригодинна прогулька на промі по пітсбургських ріках – Огайо і ей притоці. На промі мали вечерю: пероги, галушкы та інчы русинськы стравы. До танца на свою нуту грали і сьпівали ім Джери Дзямба і Беата Бегеньова. В Музею Енді Варгола – Джон Варгол оповідал о своїм славным браті.

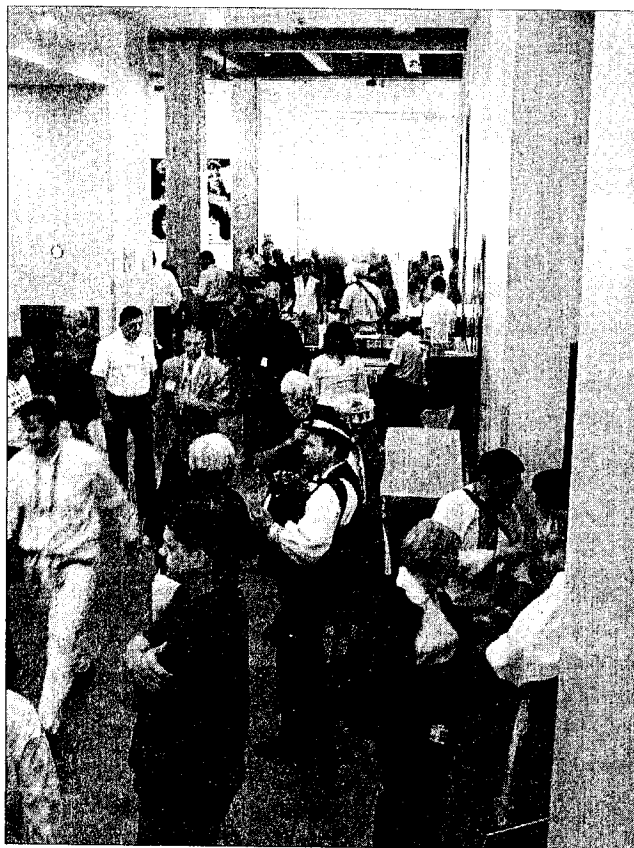
Онедолга поплынеме...

Ціла імпреза – од пятниці до неділі была організувана през „добровольців” – люди, котры маюч на штоден інчы свої старункы, власны родины, діти, працюют на полных етатах, але щыро дбаюч о захованя – ци радше в даным часі – приверніня до жытя русинської культуры.

Головны осягніня (має на мысли англицке слово „accomplishments”) Карпато-Русинського Товариства за десят років мож найкоротше представи в таких вымірах:

– К-РТ выдає од 1994 рока *New Rusyn Times*. Часопис єднат Русинів в цілій Америці і Канаді – важна функція. Нашы Русины отримуюч через *New Rusyn Times* інформації о Русинах в Европі. Тіж важна функція.

– К-РТ спомогло фінансово межде інчыма: реалізацію фільму Андрия Копчы Акція „Вісла”; функціонування шестьох шкіл русинського языка і історії в Закарпатю; выходячий в Пряшові часопис *Народны Новинкы*; інтернетову сторону русинської молодежи в Уграх; Музей Лемківской

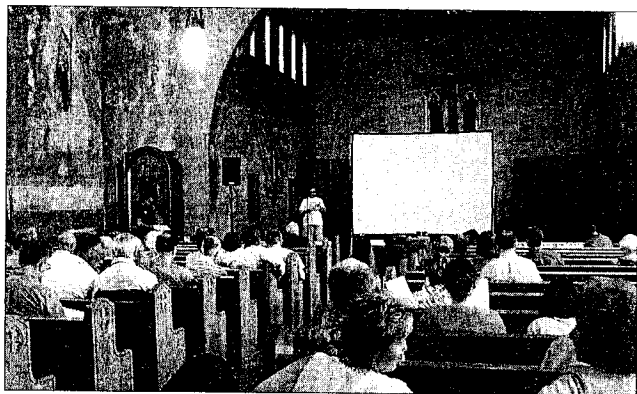

В пітсбургскым Музею Енді Воргола.

Культуры в Зиндранові; молодіжний футбольовий русиньскій клуб в Пряшові. Пятеро делегатів з Америки – завдякы фондам К-РТ – могло взяти участ в I Свѣтовым Конгресі Русиньской Молодежы в Пряшові, якій одбыл ся 2003 рока.

– К-РТ спомогло гуманітарні – тысячами долярів, лікарствами та одягом – потерпілых в час повени в порічу Тисы на Закарпатю (1998-99 роки).

– в роках 1996-2004 К-РТ выслало такой 230 осіб, в осмох турах, до „Старого Краю“ (екскурсії обнимали Лемковину, Пряшівщину і Підкарпатську Русь). Організувано тіж окремо, в році 2003, лемківскій тур, в яком взяло участ 26 осіб.

Внутрі давной Кафедры Св. Йоана в Мангаль.

– К-РТ має свою сторону в інтернеті (www.c-rs.org) і отримує близько 20000 візиторів місячні. Функціонує тіж радіовий програм русиньской музыки (высыланий з Пітсбурга; в Европі мож корыстатися з того програму за дармо, посередництвом акуратні интернетовой стороны К-РТ).

– К-РТ купило за 25000 долярів будівлю (добра, недорога ціна – объект є великій і структурово „здоровий“) – історичну церков, Візантійско-Католицьку Кафедру Св. Йоана в Мангаль (Пенсильванія). Была она збудувана в 1903 році і служыла 700 родинам в першых декадах ХХ століття. Потім парафія выбудувала нову церков, де пренесли ся потомкы першой генерації імігрантів. Колишня кафедра буде служыла для К-РТ як народний культурний центр (К-РТ є што до віроісповідання нейтральне, жебы єднати вшыткых Русинів в Америці). Плянுவаний є музей, бібліотека, поміщыня на народны зобраня і економічно-господарску базу.

Карпато-Русиньске Товариство в Америці має на будучніст дуже інтересуючых плянів, а єден з головнішых – помагати поангличеным культурово, але в душы остаючым Русинами, вчыти ся языка вітців.

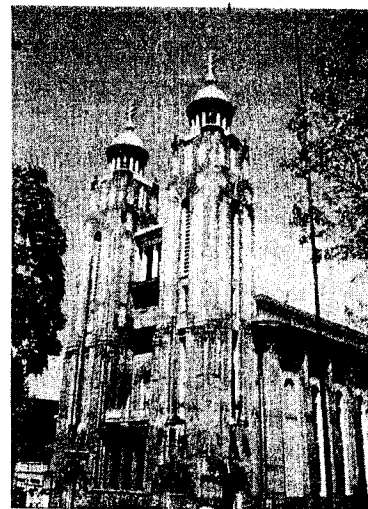
Сакратно-Русын Society КАРПАТО-РУСИНЬСКОЕ ОБЩЕСТВО

"Ja Rusyn byl, jesm' y budu" "I was, am, and will be Rusyn"
Я Русин был, есмь и буду

The
National
Carpatho-
Rusyn
Cultural
Center

427 10th Ave.
Munhall PA
15120

*10th Anniversary Celebration
July 23-25, 2004*

Выдання з нагоды 10-літя. На знімці Кафедра Св. Йоана.

Федор Гоч (другій з лівої) з Гістми в День Ювілею. Фото: Марія Янко

ПЕТРО КОГУТ

Ювілей Лемка

Ювілей видатного діяча культури Лемків, організатора єдиного в світі скансену – Музею Культури Лемків в Зындранові на Лемковині, Федора Гоча, знають Лемки в цілм світі. Саме він єден з першых в найтруднійшы часы історії Лемків з попелу підносив культуру свого народу. В хыжы діда організує „ізбу памяток“ культури Лемків, привозит з ріжных сел Лемківщыны стары будовы, капличкы, кресты. І так рік за роком збогачує себе новыма експонатами, скульптуром, різбом Лемків, памятками битвы на Дукельскым перевалі, і так експозиция отримує назву „Музей-скансен Культуры Лемків“.

Музейна Рада, головом якої є Федор Гоч, організує традиційне Свято Культуры Лемків „Од Русаль до Яна“, выдає науковий журнал „Загорода“, книжечкы на лемківску тематыку.

Федор Гоч свое жытя присвятив культурі свого народу, за што отримав численны нагороды, він знаний і поважаний, як культурний діяч Лемківщыны, в цілым світі.

І от 28 червня 2004 року Федорови Гочови выполнило ся 75

літ. Ювіляря поздоровили листами, телеграмами і телефонічныма звінками з ріжных країн Світа.

Федор Гоч вродил ся в неділю пополудни, зато і вирішыли Лемкы зачати поздоровліня Ювіляря в неділю пополудни, 27 червня. Єдно за другым приїзджают авта з України, Словаччыны і ріжных регіонів Польщы. Урочысты поздоровліня Федора Гоча зачали ся при традиційным огніску. Од Фундації Дослідження Лемківщыны во Львові поздоровил Петро Когут, який підкреслил неоцінимий вклад Ювіляря в ороджыню культуры Лемків на рідній землі. Голова ФДЛ Іван Челац вручыл картину видатного маляря – Лемка Дмитра Солинкы, подякувал за благородний труд та жычыл дальшых успіхів на культурным поли. Поетка і маляр Марія Янко подарувала картину, на якій весняны квіты – символ молодости. Привитала Ювіляря і йому присвяченим вершом. Тепло привитал і вручыл сувенір од Лемків Словаччыны Йосиф Родак – директор воєнного музею. Од Лемків Канады Теодор Пирень та інчы.

До пізної ночы при огніску вели ся щыры бесіды, співали лемківскы народны пісні. Тиха літня ніч і ясний місяц на небі сприяли ювілейным урочыстым видатного Лемка.

Берте приклад!

З весном дошла до нас приємна відоміст – Павльо Копча, ученик І клясы Загальноосвітнього Ліцею ім. Мартина Кромєра в Горлицях занял І місце в Повітовым Орфографічным Конкурсі для середніх шкіл.

Треба спомнути, же Павльо як ученик іщы гімназії занял ІІ місце в такым конкурсі для учеників гімназії.

Павльо єст барз добрым учеником не лем з польского языка але і інчых шкільных предметів, а тіж з лемківского языка і православной катехезы. В лекциях лемківского языка бере ситематычні і активні участ од пару років.

Декотры родиче повідают, же не посылают діти на лекції лемківского языка, жебы ся ім „не мішало“ з польскым языком, а на тым прикладі видно, же барз добры ученикы з лемківского языка можут быти барз добрыма учениками з польского языка ци інчых предметів і ся ім „не мішат“.

Окрем науки Павльо тіж бере активну участ в імпрезах для школярів в Рускій Бурсі. Перед Великодньом на лекциях лемківского языка (заняты з культуры) барз гарді баткат лемківскы взоры на батканках (писанках).

Гратулюєме Павльви звяня „Mistrz ortografii polskiej“ і жычыме дальшых осягнень.

**Ученикы лемківского языка
з учительком
мір Мирославом Хомяк**

До жычынь раз іщы долучат ся Редакция „Бесіды“. Першыраз чынили мы того в попереднім номері, коли помістили мы вытинок з польской пресы о Павлі Копчы. На жаль повыжший допис дішол до нашої Редакції за пізно, жебы мож го было враз товды опублікувати.

Бездержавны меншыны і рэгіональны групы в III Річпосполитій

Під таким наголівком (Мniejszości bez państwa i grupy regionalne w III Rzeczpospolitej) проходила ос 31 мая до 1 червця в Кракові барз интересуюча конференция. Организаторами конференції был Институт Полонійных і Етнічных Студий Ягайлоньского Університету і пару інчых шумнозвучных субъектів. Уж з того видно шыроке організаційне заангажуваня. Я же од себе додам, што – хоц не бывам на конференциях аж так часто – припала мі она до подобы найбарже зо вшыткых, в яких мал ем щестя брати участ. Не лем зато, же тематычні барз мі, нам – Лемкам, пасувала. А боял ем ся... Чом – зараз повім.

На конференцію зложыли ся сесия загальна та окремых меншын – кашубской і вармінско-поморской, шлеской, татарско-караімской, ромской (цыганьской) і лемківской. В таком акуратні порядку. І уж речу чога-м ся боял. З практыкы знам (бо вшытко едно кус бывам), же на остатню сесию всяких конференций остают лем участники без-посередньо і міцно заінтересуваны. Репшта, по вечырым банкеті, а уж по полуденку дня наступного напевно – „idzie w Polskę”.

Ту было інакше. Може зато, же окремы сесии не проходили в секциях, а (так як на загальній, пленарній) вшыткы слухали вшыткых. Слухали зо шувном увагом і до кінця. Лемко был заінтересуваный – як то сой рады дае Кашуб (Кашеба). І одворотні. І так дале. Зъєднала нас спільна невеседа доля, завязали ся новы, интересуючы знаемости – для лекшого бытя ци – ішчы бытя. В велькым пажерным сьвіті.

Душом конференції была Др Ева Міхна. Лемків репрезентували і презентували Др Олена Дуць-Файфер і пишучий тоты рядкы. Слухали нашы студенты. Завитал ту тіж при нагоді побыту в Польщы п. Богдан Горбаль.

То тілко, хоц о тій конференції мож бы написати барз дуже. Та... капуста не пресолиш. А до того так ся складат, же і по сіль не мам коли летіти.

Нижє поміщам „зато” свое выступліня. Не лем жебы го выкорыстати, кед є готове до друку. Отже той ярі минуло 15 років од основаня Стowарышыня Лемків. Лем лігницькій Кружок СЛ одзначыл тот факт (см. стор. 14-15). Нихто інчий, на челі з Головным Зарядом – ні. Най же мій малий труд буде бодай даякым голосом на 15-річницю нашого істнуваня, нашой каторгы. (пт)

PIOTR TROCHANOWSKI

Wokół problemów redaktorskich i wydawniczych publikacji Stowarzyszenia Łemków

W notce informacyjnej dotyczącej konferencji „Mniejszości bez państwa w III Rzeczpospolitej” przeczytałem, że jej organizatorzy zakładają szczególnie uwzględnić *kwestie tożsamościowe i etniczne, widziane zarówno z perspektywy naukowej, jak i (tu podkreślam) z pozycji działaczy i liderów ruchów mniejszościowych, stowarzyszeń propagujących kulturę „narodów bez państwa”*. I dobrze się stało, że przewidziano taką furtkę, że po tej stronie, zarezerwowanej zazwyczaj dla tytularnych osobowości, umożliwiono wystąpienie ludziom przemawiającym bardziej sercem niż ścisłym umysłem.

Sądzę, że jest to wynik, korzystny wynik postępującego przewartościowania w kwestii widzenia spraw tożsamościowych i etnicznych, w tym i kwestii na linii język – gwara. Bardzo dobrym przykładem może posłużyć tu tekst z kaszubskiej strony internetowej¹, gdzie mówi się: (...) *Przełomem było wystąpienie językoznawcy z Poznania, prof. Alfreda Majewicza w 1989 roku, który uznał, że naukowy dowód w tej sprawie jest niepotrzebny, a wręcz niemożliwy, gdyż zdecydowali o tym użytkownicy języka, czyli sami Kaszubi*. W podobnym duchu wypowiadało się wielu innych naukowców, wśród nich i nasza Pani Doktor Ołena Duć-Fajfer. W tymże duchu warto przytoczyć głos młodego przedstawiciela naszej inteligencji, doktoranta na wydziale filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego, Pawła Korobczaka: *Kied czuju sia Łemkom... – Jeśli czuję się Łemkiem – jestem Łemkiem: uczyć się po swojemu mówić, pisać, śpiewać, kochać i żyć. I nie zwracam uwagi na żadnych głuptaków, którzy chcieliby wnmówić mi, że nie ma mnie, bo nie ma mojego narodu. Póki istnieje – istnieje też mój naród, choćbym pozostał z niego sam jeden*². I wreszcie, może trochę nieskromnie, ale tym śmieiej – że był on już wielokrotnie cytowany, przytoczę własny głos sprzed siedemnaście lat: *Piszę po lemkowsku. Wprawdzie los (jeśli przypisać mu tę rolę, a nie sobie) tak zrządził, że nauczyłem się rosyjskiego i ukraińskiego i w tych właśnie językach stworzyłem pierwsze rzeczy, które umownie nazwać można wierszami. Wcześniej jednak zrozumiałem, że wszystkie te uczone i wielkie języki za małe są, by poprzez nie oddać, wypowiedzieć lemkowski ból, tęsknotę i wszystko inne. [...] Piszę po lemkowsku, bo w każdym innym języku lemkowskie symbole, synonimy i cała obrazowość stają się drewniane. Piszę po lemkowsku, bo w moim odczuciu tylko po lemkowsku sokoł naprawdę cierpi z godnością, jodła szumi tęsknotą, a pieśń szuhaja jest niepowtarzalna. Piszę po lemkowsku, bo brzmi on dla mnie najpiękniej. I dlatego jeszcze, a może przede wszystkim, piszę po lemkowsku, że jest to język mojej matki i mojego ojca. Bo jest to język mój i moich dzieci*³.

To tyle tytułem wstępu, a na razie i pożądanego przewodniego tematu naszej dzisiejszej konferencji. Tyle, jednak po wstępie zaznaczyć pragnę, że chociaż nagłówek mojego wystąpienia jest wyraźnie określony, zawężony do problemów redaktorskich i wydawniczych publikacji Stowarzyszenia Łemków, temat ów przewodni przewijał się będzie u mnie, mniej lub więcej

¹ www.kaszubia.com - Krótko o języku kaszubskim

² *Povily – napysaly* [w:] „Hotos Sowisty”, str. 3, wydanie okazjonalne Stowarzyszenia Łemków, ukazało się przed narodowym spisem powszechnym 2002 r.

³ P. Trochanowski, *Słowo Łemka o sobie i swoim narodzie*, „Regiony”, R. 48: 1987, nr 2-4, s. 5-16, tu: Helena Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, PAU, Kraków 2001, str. 68

zauważony, przez cały czas. Lemko, a, przekonany jestem, i wielu innych przedstawicieli mniejszości w naszym kraju, nie wybędzie się problemu, który bywa piętnem. To w nas po prostu jest, to się w nas zawsze znajdzie. (Tu przypomniał mi się żart – historyjka, którą przed wielu laty zasłyszałem od ojca. Otóż weszła do domu Cyganka z dzieckiem na ręku. Prosiła mleka. Dla dziecka. Dano jej. Wypiła sama, a zapytana o reakcję, odpowiedziała: *Ono wci mi najde* – Ono we mnie znajdzie). Wyssaliśmy z mlekiem matki określone reakcje, wśród których jest odruchowa obrona własnej tożsamości. Bitej, deptanej. Może dlatego nieraz chcemy ją widzieć bardziej umotywowaną niż w istocie jest. Ale tego, dopóki jesteśmy, odebrać nam nikt nie może.

Długo, bardzo długo sądzonym było w powojennej Polsce czekać Łemkom na swoje, własne niezależne pisane słowo. Istniała wprawdzie od końca lat 50. w ukraińskim tygodniku „Nasze Słowo” strona, nazwana na początku „Łemkiwskie Słowo”. Umieszczona była szczęśliwie na prawej stronie rozkładówki, więc Łemkowie odwracali gazetę na składaniu, tak – by wyglądało, że cała gazeta jest łemkowska. Wkrótce zmieniono jej tytuł na „Łemkiwska Storinka” i odwracanie straciło sens. Nie będziemy szerzej zatrzymywać się nad samą wartością i zawartością tego wydania, bo nie ono jest przedmiotem rozważań. Zaznaczyć jednak sprawiedliwie należy, że spełniło znaczącą rolę w zachowaniu łemkowskiej tożsamości. Brzmi to paradoksalnie, ale pamiętać należy, że problem, tak ukraiński – od strony widzenia PRL-u, jak i łemkowski – od strony widzenia Ukraińców uważany był za rozwiązany, unormowany. Ukraińcy jeszcze byli w Polsce – do założonego czasu, Łemkowie zaś byli „hiłkoju”, gałązką narodu ukraińskiego, a ich język „howirkoju”, gwara języka ukraińskiego, zgodnie z „dogmatami” Akademii Nauk USRR i ZSRR, również PAN. Dusza narodu żyje jednak swoimi kanonami, nie zwracając uwagi na odgórne „dogmatyczne” terminologie. Jak zwał, tak zwał – w języku czy gwarze, dialekcie Łemkowie tworzyli, pisali. Redakcja „Naszego Słowa” też tworzyła, czasem potworzyła⁴, wszakże coś lepsze było niż nic. Namiastka owa nigdy jednak nie satysfakcjonowała Łemków. Przez szpalty „Naszego Słowa” jak poza nimi przetoczyło się w okresach kilku odwilży wiele dyskusji, kłótni odnośnie pisowni jak też merytorycznej strony „Łemkiwskiej Storinky”. Aż nadziedził nasz czas.

W 1984 roku, z okazji II Łemkowskiej Watry ukazała się jej „modniówka „Hołos Watry” – 8 stron (później 12, 16) formatu A4. Skromna, ale pierwsza niezależna, swoja. Była robiona przy pomocy zwykłej maszyny do pisania, zaś nagłówki lepione były z liter wycinanych z cyrylicznych czasopism, nieco później z pomocą kalkomanii. Za to powielanie było już, rzecz by – profesjonalne. W ten sposób pojawiło się sześć jednodzińców. Na każdą z nich potrzebna była cenzura z orzełkiem bez korony.

Wraz z rokiem 1989 i powołaniem Stowarzyszenia Łemków zaczęliśmy wydawać „Besidę”. Wychodziła jako kwartalnik. Do siódmego numeru włącznie robiona była tak jak „Hołos Watry”, czyli na maszynie do pisania. Wiosną 1991 roku Stowarzyszenie Łemków ogłosiło „narodową” zbiórkę na zakup sprzętu komputerowego, a w czerwcu tegoż roku odwiedziła „redakcję” delegacja Rusnaków z Wojwodiny i przywiozła oprogramowanie z cyryliczną czcionką. Był to poczciwy „Czirajter”, na którym

⁴ Dotyczyło to nie tylko tekstów korespondentów, ale również dawnych tekstów literackich. Dla przykładu, ukraińskie tłumaczenie powieści W. Chyłaka „Szybenycznij Werch”, publikowane odcinkami w latach 1968-69, „popelnione” przez I. Krasowskiego zawierało wiele skrótów, szczególnie w kwestiach obrzędowości religijnej, tak – by pisarz był bardziej „postępowym”. Z mojego (PT) reportażu *Po horach, po dolynach*, opublikowanego w dwóch odcinkach (czerwiec 1971) wyrzucono najbardziej „patriotyczne” fragmenty, m.in. tekst „Ojczy nasz”, który był po części etnograficznym zapisem (chodziło o wymowę) od staruszka – Rusina z Ostumi).

robiliśmy „Besidę” do 19 numeru włącznie (2/1994). Tym sposobem wydaliśmy również dwa roczniki „Łemkiwskij Kałendar”, na 1993 i 1994 rok. Czasopismo było powielane techniką ksero, roczniki w jakiejś tam niby-drukarni.

Zapytacie – czemu tak dziadawaliśmy? Odpowiedzią najlepiej posłuży długi (wybaczcie) cytat z 23 numeru „Besidy” (tłumacząc z łemkowskiego):

Na 9-go lutego (1995) Ministerstwo Kultury i Sztuki zaprosiło redaktorów naczelnych czasopism mniejszości narodowych. (...) Spotkanie, jak gospodarzowi przystoi, rozpoczął Minister Michał Jagiello. Mówił o tym, że MKiSz przydziela wiele uwagi dla propagowania kultury mniejszości narodowych. Później przedstawił wydatki Ministerstwa w 1994 roku. Blisko 13,5 miliarda kosztowały MkiSz mniejszości narodowe, w tym 7,9 miliarda ich prasa. (...) „Besida”, jak wiemy, nie otrzymała nic. Stowarzyszenie Łemków (po raz pierwszy) 80 ml. (dzisiejsze 8 tys.) na wydanie antologii poezji dziecięcej („Mamko, kup mi knyżku”) i 50 ml. na Watrę w Michalowie. Stanowiło to 0,96 % sumy przeznaczony dla mniejszości. Jak widać – malutką jesteśmy mniejszością, chociaż masmedia stawiają nas na 4 miejscu. // Gdy niektórzy z redaktorów zaczęli narzekać, pan Minister przypomniał że w 1990 r. Państwo dało mniejszościom „posag” na zagospodarowanie, m.in. Litwinom 1,751 miliarda, Żydom prawie 3, Białorusinom ponad 4, Ukraincom 5,226 miliarda. // Przy tych miliardach (ja o nich nigdy nie słyszałem) zrobiło mi się bardzo żal. Nie zawiści, ale od tej myśli – że Stowarzyszeniu dcena zmarnowano dzieciństwo. Że to tak, jak gdyby dziecku matka wcale mleka nie dawała, że taką matkę byle jak się nazywa (...).⁵

Znacie już przyczynę dziadowania, bo wiecie, że dziś społecznym wysiłkiem nie da się wydawać porządnie czasopism, książek. Przetrawiliśmy jednak kryzys, chociaż dzieciństwo boleśnie odbiło się na dorosłym życiu. Trudno powiedzieć czy na decyzję władz odnośnych w sprawie przyznawania dotacji również i Stowarzyszeniu Łemków miała jakiś wpływ przyznana w 1994 r. dla „Besidy” nagroda w konkursie dla prasy lokalnej organizowanym przez Instytut na Rzecz Demokracji w Europie Wschodniej (IDEE – jej filię w Polsce powołano w 1991 r.), czy też sprawiło to nasze uparte pukanie do ministerialnych drzwi, z argumentacją – że od kiedy i kiedy Polska była – byliśmy w niej i że żadnych pleców poza Polską nie mamy.

Od 20 numeru, dzięki drukarce atramentowej, ze wspomnianej nagrody (przedtem mieliśmy terkoczącą, punktującą „Seikosą”), zainstalowanemu programowi Microsoft Word i dotacjom państwowym, prezencja „Besidy” (o treści powiemy później) trochę się polepszyła. Trochę, bowiem bardzo skromne to były dotacje. Po którymś z następnych spotkań redaktorów naczelnych pism mniejszościowych, które odbywały się już w Sejmie RP, pisaliśmy w „Besidzie” o dyproporcjach tych dotacji⁶. Nie dziwiliśmy się tym dysproporcjom w odniesieniu do tygodników (w zestawieniu z dwumiesięcznikiem, jakim od numeru 23 była „Besida”), ale boleć musiało, zestawienie z innymi dwumiesięcznikami, choćby z czasopismem „Nad Buhom i Narwoju” (Nad Bugiem i Narwią). Dla naszego czasopisma roczna dotacja wynosiła 10 tysięcy zł., dla bratniego ukraińskiego z „plebiscytowego” regionu Podlasia – 65 tysięcy. Skomentowaliśmy to tak: (...) *Cóż, widocznie wielkie rzeki łatwiej dostrzec na mapie.*⁷ W latach następnych i ostatnich, biorąc pod uwagę inflację, sytuacja niewiele się zmieniła.

Przejdźmy wreszcie do problemów wewnętrznych Stowarzyszenia Łemków. One są najważniejsze, zgodnie z maksymą: nikt nie zrobi za ciebie tego, co musisz zrobić sam. Bez pomocy

⁵ P. Trochanowski, *Stricza w Ministerstwie Kultury*, „Besida” Nr 2(23) 1995, s. 1/9

⁶ (pt), *Stricza w Sojmi*, „Besida” Nr 1-2(40-41) 1998, s. 1

⁷ jak wyżej

z zewnątrz można kuleć, ale wszystko jedno iść. Wobec własnej niemocy pomoc bywa już zazwyczaj niepotrzebna.

Stowarzyszenie Łemków od samego początku postawiło na zachowanie języka, kultury, tożsamości, czyli na zachowanie narodowego potencjału dusz, w dalszym planie pozostawiając sprawę ewentualnych powrotów na ojcowiznę, sprawę rewindykacji dóbr materialnych, czy zadośćuczynienia za ich utratę. Mając na uwadze przyszłość, kondycję organizacji, była to bardzo odważna decyzja. Wiemy bowiem, że w każdym narodzie tylko mały odsetek żyje duchem, absolutna większość to najzwyczajni zjadacze chleba. W nas trwało przekonanie – że nie nam po wysoko cenionych łemkowskich jedlicach, skoro przestaniemy być Łemkami.

Mało nas było na starcie. Mało takich, którzy potrafiliby w miarę poprawnie posługiwać się ojczystym językiem pisanym. Ta umiejętności w świadomości Polaka, Europejczyka końca XX wieku jawi się tak oczywista i powszechna, że nikt nie zastanawia się nawet nad tym iż mogłaby ona być problemem. Nikt z przedstawicieli szczęśliwych (choć wiecznie zrządzających) narodów nie sięga wyobraźnią tego – co by było, gdyby przez pół stulecia nie istniały własne szkoły, nie uczono języka ojczystego, nie wydawano gazet, książek, nie słuchano radia, nie oglądano telewizji. Słowem – gdyby nie było niczego co konsoliduje naród, co utrzymuje go wśród innych w ogromnym cywilizacyjnym pędzie.

Przez pięćdziesiąt pędzących lat nie mogąc korzystać z podstawowych potrzeb utrzymujących przy życiu naród, w III Rzeczpospolitej zaczynaliśmy wszystko niemal od podstaw, zaczynaliśmy – jak rzekłem – w małym gronie. W pierwszych numerach „Besidy” występowało po trzech, czterech autorów. (...!)

Pozwoliłem sobie zrobić małe zestawienie. Wybrałem lata 1992-93, tak – by je można odnieść po równych latach dziesięciu, do czasu ostatniego, tj. do lat 2002-2003. Zdecydowałem się brać pod uwagę okresy dwuletnie, a nie roczne, bowiem w takim przedziale bardziej uchwycić można stabilność czy zmienność grona autorów.

Tak więc w dwu latach dziewięćdziesiątych wystąpiło na łamach „Besidy” 16 autorów, w tym 14 z Polski. Byli to (przedstawiam ich według kolejności występowania): redaktor odpowiedzialny, czyli Petro Trochanowski, Paweł Stafiniak, Adam Barna, Ołena Duć-Fajfer, Susyn Michalacki, Łemkynia (imię i nazwisko znane redakcji), Jarosław Barna, Bohdan Horbal, Bohdan Gambal, Tamara Kercza, Andryj Kopcza, Andryj Garbera, Bohdan Trochanowski (jako rysownik, z kongresowym komiksem), Jarosław Chomiak i Wołodysław Hraban. Dziewięć spośród nich miało dłuższe teksty, artykuły, zaś sześć wystąpiło więcej niż raz. Ponadto publikowano (i to praktykowane jest, choć w mniejszym zakresie, do dziś) teksty dawne, z łemkowskiej/rusińskiej literatury, publicystyki. Wykorzystywano też materiały współczesne z czasopism rusińskich spoza obszaru Łemkowszczyzny i Polski.

W czasopiśmie z lat 2002-2003 (+ ostatni, tegoroczny łączony numer) pojawiło się 41 autorów, w tym 31 z Polski, 4 z USA, 2 z Ukrainy, 2 ze Słowacji i po jednym z Rosji i Kanady. To już trochę za długa lista, by czytać ją od góry do dołu, jednak niektórych autorów należy wymienić, z różnych względów. I tak – spośród autorów publikujących przed dziesięciu laty pozostali: redaktor odpowiedzialny, Ołena Duć-Fajfer, Adam Barna, Bohdan Horbal, Andryj Kopcza, Susyn Mychalacki i Bohdan Trochanowski (rysownik). Wśród nowych i młodych wiekiem należy szczególnie wymienić takich autorów jak: Paweł Korobczak, Anna Rydzanycz, Paweł Ksenycz, zaś zupełnie niedawno (od przedostatniego numeru) pojawili się, również młodzi – Sławomir Mołodczak i Aleksy Jaszczyszak. Bardzo interesującym zjawiskiem, dla nas niezmiernie cennym jest to, że wśród autorów znalazło się także trzech młodych prawosławnych księży. Cerkiew Prawosławna jest bardzo zachowawcza wobec organizacji świec-

kich, stąd też takie otwarcie się (choć tylko w jednym przypadku pod pełnym imieniem i nazwiskiem) niezmiernie buduje. Z Cerkwią chcemy być, bo dzięki Niej zachowaliśmy się w najtrudniejszych czasach. A wracając do zestawień, chciałbym też zwrócić uwagę na aktywność autorów. I tak, spośród 41, 22 z nich pojawiło się więcej niż raz, zaś 6 więcej niż pięciokrotnie. Byli to (prócz trojga autorów z redakcyjnego składu): relacjonujący współczesność Petro Kohut i Łuka Suk, i Jarosław Horoszczak – z rozmyśleniami nad dniem dzisiejszym, jak też z pięknymi zapisami dawnej obyczajowości. Wśród autorów z Polski jest czworo Polaków, w tym jeden z reportażem (z propozycją przetłumaczenia go na język łemkowski), dwoje (w tym krakowska poetka Anna Kajtochowa) ze swoimi utworami i jeden z ciekawym zapisem etnograficznym.

Akcentów polskich i polskojęzycznych jest oczywiście więcej – spośród tekstów 37 autorów jacy obok wspomnianych 41 (co czyni razem 78 autorów) pojawili się w tym okresie na łamach czasopisma nie w formie bezpośredniego autorskiego kontaktu, a poprzez przedruki tak współczesnej jak i dawnej literatury i publicystyki.

Ważnym, tak sądzę, elementem ukazującym żywotność pisma są listy od czytelników. W ostatnim przedmiotowym okresie opublikowaliśmy ich 26 (było oczywiście więcej; nie na wszystkie odpowiadamy na łamach czasopisma), 14 – z Polski, 5 – z Ukrainy (w tym z tak dalekich obwodów /obłasti/ jak Doniecki czy Połtawski), po 2 ze Słowacji i USA, po jednym – z Kanady, Węgier i Niemiec. Spotykamy się w nich z wielką serdecznością, pochwałami dla naszego pisma, jak też innych wydań. Wiadomo, czasem jest w tym nutka kurtuazji, wszakże nie obojętność. I to cieszy. Pozwólcie że zacytuję (tłumacząc z łemkowskiego):

(...) Tam u Was – tak to sobie wyobrażam – może i lżej, tu u nas dosyć ciężko, lecz te Wasze przesyłki, podarunki ze światła naszego Łemkowskiego Słowa rozjaśniają nasze zamglone życie. I teraz też poszły te książeczki po chatach, czytają ich Łemkowie, Ukraińcy i Rosjanie (...).⁸

I może jeszcze jeden głos, cytowanego na początku Prof. Alfreda Majewicza, który jest naszym czytelnikiem (wykłada w Poznaniu, ale na stałe mieszka w Sztetynie):

*(...) Korzystając z okazji, pozwolę sobie wyrazić mój zachwyt, gdy na zamieszczonej w nrze 64 „Besidy” mapce ukazującej geografie odbiorców pisma zlokalizowałem nasz mały Sztetyn – zapewne jestem jedynym tu stałym prenumeratorem – choć niekoniecznie jedynym czytelnikiem; egzemplarze są archiwizowane w International Institute of Ethnolinguistic and Oriental Studies i czytają je nasi goście (stąd odbiorca nie tylko „prywatny”, zaś zasięg z pewnością zwielokrotniony)(...).*⁹

Przedstawiwszy ogólnie stronę autorską „Besidy” tak chciałoby się zacytować również samych autorów – naprawdę dobrych naszych poetów, prozaików, historyków, publicystów. Na tak szerokie spojrzenie nie mamy tu jednak czasu. Przedstawię zatem tylko kolumny tematyczne czasopisma. Są to obecnie: „Nowiny – nie nowiny nie tylko z Łemkowyny” (czyli aktualności), „Z dalszej prasy, z komentarzem i bez”, „Z bliższej zagrody” (czyli co dzieje się w kręgu Łemków / Rusinów, ale poza Stowarzyszeniem Łemków), „Podwórze Stowarzyszenia Łemków”, „Ze stronic historii”, „Współczesna łemkowska / rusińska twórczość”, „Z wydawniczej półki” (tu zaznaczę, że tylko w minionych dwóch latach omówiono na tej kolumnie 43 wydania / 7 SŁ, 21 dalszych rusińskich i 15 łemkoznawczych wydanych w polskim, ukraińskim, słowackim i angielskim językach/), dalej „Korespondencja, listy”, zamyka zaś „Besidę” kolumna „Pradawne, wczesne, dnesnie – zo salonu, z chyży, z kołesni”(tego nie będę tłumaczył, bo nie „zabrzmni”).

⁸ Nestor Repela (list), „Besida”, Nr 1(64) 2002, s. 25

⁹ Prof. Dr Alfred F. Majewicz (list), „Besida”, Nr 2-3(65-66) 2002, s. 32

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ***

Jako wkładka do „Besidy” ukazuje się nieregularnie od 1995 roku skromne czasopismo dla dzieci i młodzieży „Łemkiwska Łastiwoczka” /Łemkowska Jaskółeczka/. Dotychczas ukazało się tylko 16 numerów. Jest cenione bardziej przez nauczycieli języka łemkowskiego niż przez same dzieci. Tej literatury jest u nas wciąż o wiele za mało (zresztą we wszystkich słowiańskich językach literatura dla dzieci jest bardzo późną literaturą, my zaś – jak wyżej wspomniałem – najnowsze czyli najintensywniejsze w tym względzie lata mieliśmy stracone). Stąd też prosty wniosek, że redagować czasopismo dla dzieci to, choć największa z radości, ale i najbardziej mozolny trud).

Z „Besidą” ukazało się też kilka innych wkładek, jak: „Horlickij Bursak” (Gorlicki Bursak) z okazji 10-lecia reaktywowania Ruskiej Bursy w Gorlicach, z okazji spisu powszechnego, czy mini-antologii, które zawierają prezentację organizowanej corocznie w teście Ruskiej Bursie Łemkowskiej Jesieni Twórczej.

Jako drugie periodyczne wydanie Stowarzyszenia Łemków, od 1993 roku ukazuje się rocznik „Łemkiwskij Kalendar” /Łemkowski Kalendarz/, od 2001 roku pod zmienionym tytułem „Łemkiwskij Ricznik”. Jest on poświęcony naszej historii, kulturze i literaturze. Nie będę go omawiał szeroko. Statystycznie tylko powiem, że w 10 numerach rocznika wystąpiło 28 autorów ze 114 tekstami, w 80% pisanymi „na żywo”, czyli docelowo dla naszego rocznika. Cieszy takie bogactwo (jak na nasze możliwości), lecz zauważyć należy, że ponad 60% artykułów było udziałem trojga autorów: Dr Ołena Duć-Fajfer, Pana Bogdana Horbala i redaktora rocznika. W wydaniu pojawiła się również znacząca ilość tekstów literackich, publikowanych powtórnie nierzadko po kilkudziesięciu czy stu kilkudziesięciu latach od pierwodruku, jak również dokumentów historycznych, cennych zdjęć itp.

Stowarzyszenie Łemków wydało również wiele innych, mniejszych i większych pozycji. W pierwszych latach były to wydania – tak oryginały, jak i reprinty – powielane techniką ksero, później już drukowane profesjonalnie (w spisie tym pomijam broszury podsumowujące Kongresy SŁ, czy Łemkowskie Watry na Obczyźnie). I tak SŁ wydało:

W 1991 roku:

- Iwan Rusenko, (utwory w 4. książeczkach): *Wiersze, Bajki, Wrotej w Karpatach, Rysunki*, pod redakcją Jarosława Horoszczaaka.
- *Bukwar (Elementarz). Persza Knyżeczka dla narodnych szkil*. Lwów 1935 /reprint/
- *Żarty i opowiadania (I)*, Zebrali: Adam Barna, Iwan Dziadyk, Dymitr Trochanowski, redakcja Adam Barna.

W 1992 roku:

- Ołena Duć-Fajfer, *Łemky w Polsce, Łemkowie w Polsce*
- Mirosława Chomiak, *Persza gramatyka łemkiwskoho jazyka* (wyd. sondażowe)
- Mirosława Chomiak, *Łemkiwska gramatyka dla dity* (wydanie sondażowe)
- Mirosława Chomiak, *Łemkiwsky bukwy – cz. I* (wyd. sondażowe)
- Seman Madzelan, *Smak doli* – red. Paweł Stafiniak
- *Czarodijsky huszli. Łemkiwsky legendy*. Red. Petro Trochanowski
- *Łemkiwsky narodny spiwanky* (reprint) – red. Paweł Stafiniak

W 1993 roku:

- Jarosław Horoszczaak, *Perszyj łemkowsko-polskij słownyk* (wyd. sondażowe)
- Mirosława Chomiak, *Łemkiwsky bukwy – cz. 2* (wydanie sondażowe)
- Mirosława Chomiak, *Wczyme sia i bawyme – cz. 1*
- Jarosław Merena, *Moi werszy*. Red. Paweł Stafiniak

(w tym roku po raz pierwszy wydano rocznik *Łemkiwskij Kalendar*, ale pomijamy go, jak i w następnych latach – był bowiem, jako wydanie periodyczne już przedstawiony)

W 1994 roku:

- Kirył Czajkowski, Petro Murianka, *Zemla kłyce* (dramat)
- *Prawyla rusyńskoho prawopysu – cz. 1* (reprint)

- w tym też roku z kręgów SŁ wyszła praca *Łemkowie a religia* – autor Jarosław Hirniak (pseudonim)

W 1995 roku:

- *Mamko, kup mi knyżku. Antologija łemkiwskoj ditocznoj poeziji*, zebrał i uporządkował Petro Trochanowski (pierwsza profesjonalnie wydana pozycja SŁ).
- Mirosława Chomiak, *Wczyme sia i bawyme – cz. 3*, ilustracje Joanna Kosowska, Piotr Andrzejewski
- *Żarty i opowiadania – cz. 2*, zebrali: Adam Barna i Iwan Dziadyk, red. Adam Barna
- *Jak ja soj zašpiwam. Łemkiwsky narodny spiwanky*. Zebrał Adam Barna

W 1996 roku:

- Adam Barna, *Kawalczyk ternystoj dorohy sela Czorne na Łemkowyni* (tu zaznaczę, że ten „kawalczyk” /kawaleczek/ miał 210 stron)
- Julia Prokopczak, *Bukwy – maluwanky* (podręcznik dla dzieci przedszkolnych)

W 1997 roku:

- Adam Barna, *Chronika – litopys žytia religijno-hromadiańskoho parafii sela Czorne na Łemkowyni, 1770-1970*.
- w tym też roku wydano w Nowym Sadzie przy współudziale SŁ (konkretnie, redaktora „Besidy”) piękną antologię poezji rusińskiej (z łemkowską częścią) – *Rusyńsky /rusky pisnji* – red. Natalia Dudasz.

W 1998 roku:

- Kirył Brejan, *Moja dolha II wojna świtowa*, red. Adam Barna (autentyczny pamiętnik Łemka z Izb, żołnierza armii Andersa).
- w tym też roku staraniem Wydawnictwa Energia wyszła pozycja: Adam Mickiewicz, *„Oda do młodości” w przekładach na języki słowiańskie*, wśród których był i przekład na język łemkowski, autora z kręgu SŁ.

Tym rokiem kończy się zestawienie opublikowane w „Besidzie” obok kroniki SŁ opracowanej z okazji 10-lecia organizacji. W następnych latach Stowarzyszenie Łemków, czy też na jego zlecenie, bądź inną formą pośrednictwa Fundacja „Rutenika” (jej Prezes, śp. Dr inż. Michał Sandowicz był przecież równocześnie wiceprezesem SŁ) wydały, już wyłącznie profesjonalnie, wiele cennych pozycji, obszernych czy skromnych objętością, przeto niezmiernie ważnych. Tu należy włączyć i inne wydania, które wiążą się, jak w kilku wyżej wspomnianych przypadkach, poprzez samo autorstwo ze Stowarzyszeniem Łemków. Nie wiem czy uda mi się dostrzec wszystkie, szczęśliwie ustawione na półkach i skryte pomiędzy zwałami papierzysk. Proszę zatem autorów, może obecnych na tej sali, o wybaczenie – gdybym coś pominał. I tak, światło dzienne ujrzały następujące wydania:

W roku 1999:

- *Program nauczania języka łemkowskiego dla szkoły podstawowej i gimnazjum* – zespół autorów pod przewodnictwem M. Chomiak. (wyd. MEN)

W roku 2000:

- Henryk Fontański, Mirosława Chomiak, *Gramatyka języka łemkowskiego* (wyd. „Śląsk”)

W roku 2001:

- Helena DućFajfer, *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Monumentalna praca wydana przez PAU. I tu macie może ochotę wykrzyknąć – Stop! Przecież Doktor Ołena byłaby (jest) równie mądra i uczona bez Stowarzyszenia Łemków. Nie wątpię. Nie do końca jednak przekonany jestem czy taka właśnie praca powstałaby kiedykolwiek, gdyby przed dwudziestu kilku laty pewne, szalone na pozór, dziewczę nie przyłgnęło całym sercem do tego co zaczęło się rodzić wśród Łemków, zaś do samego SŁ.

- *Program nauczania języka łemkowskiego dla szkoły średniej* – opr. Mirosława Chomiak (wyd. MEN)

- Nestor Repęła, *Misce pry stoli* - tomik poezji (SŁ)

⌘⌘⌘ ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ⌘⌘⌘ ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ⌘⌘⌘

- Petro Murianka, *Planetyky /Planetnicy/* - tomik poezji (SŁ)

W roku 2002:

- *Cy to lem tuha, cy nadija /Czy to tęsknota, czy nadzieja/*. *Antologia powysiedleńczej literatury lemkowskijskiej* – wybór, redakcja, teksty wstępne – Ołena Duć-Fajfer (SŁ)

W roku 2003, czy sygnowane tym rokiem:

- Mirosława Chomiak, *Lemkiwskij jazyk / Język lemkowski – kurs podstawowy* (Rutenika)

- Mirosława Chomiak, Bogdan Matała, *Język lemkowski z komputerem (+ płyta CD)* (Rutenika)

- Mirosława Chomiak, Magdalena Górská, *Słowniczek tematyczny (Szkoła) polsko – lemkowski – angielski* (Rutenika)

- Petro Murianka, *A ja znam azbuku. Lemkiwskij bukwar / Elementarz lemkowski* (Rutenika)

I wreszcie rok 2004:

- *Mała Lemkowna jako region społeczno-gospodarczej atywizacji* – praca zbiorowa (Helena Duć-Fajfer, Grzegorz Chodkowski, Andrzej Iwanow, Janusz Gudowski, Stanisław Janocha) – pod redakcją dr. inż. Michała Sandowicza. (Rutenika)

Omówiwszy problemy wydań SŁ, widziane jako sprawy, wypadłoby dorzucić słowo względem problemów jako określonych trudności. Myślę, że dało się je zauważyć pomiędzy frazami już usłyszanego, chociażby w kwestii dotacji państwowych czy też przy statystyce autorów, publikujących tak w dwumiesięczniku, jak i roczniku. Tam jednak bardziej zwracaliśmy uwagę na budującą nas stronę problemu. Widoczny był wzrost liczby piszących, a tylko mimochodem dało się zauważyć, że znaczna ilość tychże autorów pojawiała się na łamach czasopisma (bodaj w omawianych dwuletnich okresach) tylko raz. Rzecz by – ich gwiazda, jeśli tak nazwać to można, rozbłyskała i gaśla. By zrozumieć przyczyny trzeba byłoby zatrzymać się nad każdym przypadkiem, na co oczywiście nie mamy tu czasu. Spójrzmy więc wyrywkowo. Mam przed sobą numer „Besidy” z listem od Pawcia, czyli małego Pawła, w którym to liście widać jak na dłoni, że to ojciec scedował swoje myśli na synka. Podaję go w wersji oryginalnej, dla zobrazowania języka, w którym często już widać wpływy przebywania na obczyźnie (list pisany jest łaćinką):

*Slawa Isusu Chrystu – dla was Pane Petre i dla ciłoj rodyny. // A teraz chotilbym do was napisaty o szto mi chodyt, to ja jestem małym chłopciom i choctu czytaty „Besidu”, ale iszczy sia ne wczu w szkoli a bym chotil znaty szto o Lemkach (...), to pane Petre pyszte pił kartky po polsky, lub ciłu, a druhu po swomu, to bude wece chętnych na totu gazetu, to jak napiszete jak ja was proszu, to prenumeruju na ciłyj ryk (...) pyszte naszym wyrazom, a polskie pysmo (...).*¹⁰

Redaktor - Ujko (wujek) Petro odpisuje (tłumacze): *Drogi Pawelku, dziękuję za list (podejrzewam, że trochę pomógł Ci go pisać tato). // Naszego pisma można się nauczyć za kilka dni. Tylko pisać bezbłędnie trzeba się trochę dłużej uczyć. Weź Pawelku czasopismo dla dzieci „Lemkiwska Łastiwoczka” (Nr 1 i 2), tam są nasze litery razem z polskimi. Nauczysz się szybko sam czytać i jeszcze całe Gawrony (to miejscowość) nauczysz. Będzie płakała z radości Lemkowna. Teraz ona taka piękna! // Język, Pawelku, to dusza Narodu, a jego pismo – to taka skrzyneczka w której dusza siedzi. W cudzej skrzyneczce umarłaby nasza dusza. Nie żal by Ci jej było!*¹¹

Nie wiem, jaki skutek miała pedagogika Ujka Petra, w każdym bądź razie Pawelek więcej się nie odezwał. Nie wiem czy podobnie tłumaczyć reakcję wielu autorów, przy czym dotyczy to już artykułów, powiedzmy – dorosłych, ważnych i poważnych – również w przekonaniu redakcji. Bodaj język, nie ingerując w treść, niemal wszystkich ich trzeba było poprawiać, chcąc utrzymać czasopismo na założonym poziomie. Wielu z autorów

(wiem o tym po trosze z rozmów), nie wytrzymało takiego „płiniżenia”. Chociaż, z drugiej strony, często spotykaliśmy się z prośbą o redakcję językową właśnie.

Spśród zupełnie prozaicznych problemów wymienić należy brak pomieszczenia dla redakcji. Adres na skrytkę pocztową, brak własnego redakcyjnego (nie prywatnego) telefonu, faksu nie kojarzy się zbyt poważnie w cywilizowanym świecie. Tłumaczenie – że Krynica jako ośrodek kulturalny Łemków ma dawne tradycje, w tym i wydawnicze, z niemającym niegdyś własnym dobrem materialnym – jak dotąd nie przynosi rezultatu. Ale ta gadka – o ile już w ogóle warto na nią gębę strzepić – nie dla tego audytorium.

A jak postrzegają, oceniają nasze wydania inni, nie Łemkowie. Sądzę, że interesującym i miarodajnym będzie tu spojrzenie autorów ukraińskich z miesięcznika „Wisnyk Zakerzonnia”. Kogo jak kogo, ale ich nie da się podejrzewać o jakąkolwiek kurtuazję w odniesieniu do działań Łemków – „samodziśzawców”.

Czasopismo to, w łączonym numerze (1-2-3/2002) przychodzi do czytelnika z całym workiem recenzji, pod ogólnym tytułem „Ukraińska prasa w Polsce w 2001 r. – próba krytycznego oglądu”. Autorzy dosyć rzetelnie tłumaczą się z faktu – że „Besida” również tam, to znaczy pośród czasopism ukraińskich, się znalazła, i powiadają, że: *bez „Besidy” trudno głębiej wejrzeć w ocenę innych lemkiwskich wydań*.¹² Naszemu czasopismu poświęcono wśród recenzji najwięcej miejsca – 7,5 strony (dla porównania: „Watrze” – ponad 4 strony, „Zahorodzie” – ponad 3 strony). Nie będziemy wnikać w obszar ideologiczny, jedno i drugie myślenie wszyscy znamy. Tylko cieszyć nam się wypada, że przy tym recenzent¹³ zdobył się na takie oto spostrzeżenia (tłumacze z ukraińskiego):

- *Obecność lemkiwskiej mowy (w oryginale – „besidy”) w czasopiśmie – dowód autentyczności i żywotności wydania...*

- *Absolutna przewaga tekstów przekazywana jest w lemkiwskiej mowie, jaka sposób wielu piór wychodzi dosyć bogatą i barwną...*

- *Chociaż ta autorka (O. Duć-Fajfer) drukuje mało (? – mój znak zapytania), wszakże jej artykuły mają wyważony charakter. są one kompetentne (...) i zwracają na siebie uwagę...*

- *Ważnym dla „Besidy” w 2001 r. autorem był Bogdan Horbal, który (...) rzetelnie opisuje (ruch rusofilski) na podstawie dokumentów...*

- (...) on (Piotr Trochanowski) *opiera się na żywej lemkiwskiej mowie i drogą wypracowanych już bogactw stara się włączyć je do współczesnego obiegu. To droga ku temu, jak stary idiom może obsługiwać sferę współczesności...*

- *Redakcja nadaje literaturze pięknej wielkie znaczenie...*

I takie spojrzenie z pozycji – nie powiem wroga, ale z określonych względów na pewno nie przyjaciela – nam wystarczy. „I o to chodzi” – jak mawia Maryla do Daniela każdego reklamowego wieczora.

A jak postrzega nas (miejjcie to za żart) program Microsoft Word, na którym kończę ten oto tekst? Martwe urządzenie, ale przecież ustawione przez żywych ludzi. Słowo „Łemko” i jemu pochodne podkreśla na czerwono, traktuje je jako błąd, nieporozumienie.

Profesor Alfred Majewicz, którego tak sobie ulubiełem w swoim wystąpieniu, w sprawie kaszubskiej (wspomniana strona internetowa) mówi, że nic tak *nie przesądza kwestii niż dzieła stworzone w danym języku*. Dalej przytoczone są najważniejsze z tych dzieł: tłumaczenia Biblii, słowniki, wydania prozy i poezji, elementarz, podręczniki do nauki języka.

Wszystko to, jak przedstawiłem, mamy już i my. Czego zatem potrzeba nam jeszcze, byśmy zaistnieli w III Rzeczpospolitej zgodnie z marzeniami?

¹⁰ Pawcio Pawelczak (list), „Besida”, Nr 1(28) 1996, s. 10

¹¹ jak wyżej

¹² Redakcja „WZ”, *Ukraińska prasa w Polsce za 20001 – sprób krytycznego oglądu*, „Wisnyk Zakerzonnia”, Nr 1-2-3/2002, s. 154

¹³ Petro Baczyk, „Besida” za rik 2001, jak wyżej, ss. 160-167

лука сук

Лігницькій Кружок СЛ одсвяткувал 15-ту річницю істнуваня

Каждый з нас добрі знає, же час неублагано – ци хцеме ци ні – жене до переду. Не все маме тоту свідоміст, же він втіче з так велькым поспіхом. Дуже фактів штоденного жытя единиці ци покликаної інституції затерат ся в памяти, часто безповоротні – на все. Аж як пристанеме і хвильку ся застановиме, то – хоц в невеликій части – приведеме до мысли коли што было.

Такій пристанок малой задумы зробили мы в Лігницькым Кружку Стіваришыня Лемків на єднім з штотыжньовых засідань його заряду.

Напевно векшіст наших Лемків кус сой призабыла, якы то, в кінцовых роках вісемдесятих і на початку девятыдесятих, переживала емоції радоси, глубоки доця-взрушыня патріотизму, улыгы в свідомости – же кус веце нам, Лемкам, буде вільно, же мож організувати ся, діяти і розвивати свою культуру. Зачали творити ся, медже інчыма, Кружки Стіваришыня Лемків, праві всяди там, де люде чули ся Лемками і почували ся до обовязку ратувати свою тожсаміст.

В тым духу і в тій фасцинації завязал ся тіж Кружок СЛ в Лігници. Было то 20 мая 1989 рока. Як з того видно, заперло ся полне 15-літя його істнуваня і тяглої, згідной зо статутом діяльности.

Діяльність тота выдала дост дуже плодів, не смотрячы на ріжны пертурбації.

Короткій історичний рыс:

Першым ведучым зложеного кружка был Митро Русинко, заступником Ваньо Кобані, секретарят провадил Богдан Горбаль, скарбником была Мирослава Прибыло, а членство в заряді з охотом вышолнял Петро Косовскій. Кружок провадил свою діяльність в поміщынях котры належали до православной парафії при улици Явожыньскій 9.

По 4-річній каденції функцию ведучого обнял Славомір Урбан. Його каденция выдолжена была такой внет до шестыох років.

Третю каденцію в лігницькым Кружку СЛ провадил Павел Дзямба, особа молодой генерації, роджений уж на выгнаню, в місцевости Лісец. Чертом його діяльности было зьєднання собі группы молодых люди, што збудило в нас старшых надію, же будеме мати наступців, котрым мож буде з чыстым сумніньом преказати вшыткы агенды діяльности нашого Кружка. Так ся не стало, а нашы надії пригасли.

На четвєртий, теперішній етап діяльности Кружка Стіваришыня Лемків в Лігници остал выбраний Лука Возняк.

В протягу минулых 15 років мало місце дуже, з горы заплянуваных, як тіж нияк непредвидженых подій, котры принесли позитивны ефекты – для добра лігницького лемківского середовиска як рівнож цілого Стіваришыня Лемків. Приведу притій нагоді найбарже знаменны факты, котры в невеликій части зобразуют нашу, історичну уж, діяльність. І так:

- по основаню Театру СЛ преважаючу част його членів становили діяче лігницького Кружка;
- діяче нашого Кружка выдатні причынили ся до закупліня нерухомости при улици Зофії Коссак 6, де містит ся Головний Заряд СЛ і має тіж выдільены поміщыня лігницькій Кружок СЛ;
- організуваны были і до гнешнього дня сут забавы, новорічны і інчы;
- одбывали ся „Стрічы з Миколяйом”, на котрых выступували хоры з поблизкых церкви з приготовленным репертуаром наших коляд. Участ брали діти, котры вчыли ся релігії і лемківского языка;
- в протягу двох років одбывали ся пробы 25-особового хору, котрий дал штырі выступы. В 2002 р. своїм выступом розпочал Лемківску Ватру на Чужыні. Диригентом хору был барз здібний молодой музык Дарко Кобані.
- в 2000/2001 шкільным році під крылыцями Заряду Кружка розпочали мы офіційну науку лемківского языка. Неофіційні скорше, з перервами през три рокы, вчыли сме азбуку, мовы, верша, сьпіванкы, колядкы. Участ брало 72 діти, родиче ко-

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШНЯ ЛЕМКІВ ***

Ден Дітини – 4 червця 2004 р. в ліницьком Кружку СЛ.

котрых выказали ся великом сьвідомістю, патріотизмом – не звертали ниякой увагы на релігійну приналежніст. В остатнім шкільным році на науку лемківського языка приходило 43 діти;

– в 2003 році Заряд Кружка zorganizувал 8 стріч, котрых головном темок была „Історія і релігія Лемків”. Прелегентами были знавці окремых части нашой історії – выдатны сучасны Лемкы. В сумі слухало іх понад двіста осіб;

– зазначу тіж прозаічну справу, яку становлят выконаны адаптаційны ремонты поміщын на бюро, бібліотеку, салі – шкільну і імпрезову, магазинове заплеча, но і санітарно-гігенічны поміщыня. Вшыткы вымінены поміщыня выposaжнено, в міру скромных можливости, в уряджыня найбарже потрібны. Закуплено компютер, друкарку, ксерокопярку, заінсталювано телефон, факс. Як поміч в науці служыт новий кіборд (органы). Взбогачама бібліотечны засобы (книжки, тасьмы, касеты, компактны). Набыли сме 70 кресел, бюровы меблі і інчы поменчы річы. Пінязі придбали сме зо складок членів – ест іх на днес 23 – і з доходів організуваных забав;

– в червци того рока шкільна молодіж, під оком Заряду Кружка, zorganizувала Ден Дітини – в тематичным получыню інтегруючым дни Мамы, Няня, Бабы і Діда, котры были запрошены на імпрезу. На програм зложыли ся вершы, сьпіванкы, сьмішкы, спортовы гры в штырьох конкуренциях, танці і забавы для наймолодшых. Кажда дітина отримала памятковий дарунок (байка, книжка, сьпівник і інчы). „Пстрыкнено” дуже знимок, было дуже втіхы і усьміху.

◆◆◆

З нагоды 15-той річниці основаня Кружка Стіваришныя Лемків в Лігници запросили сме вшыткых веду-

чых сусідніх кружків і діячи, котры вперали діяльність нашого кружка, як рівнож вшыткых актуальных членів. Гостинні запрошений і присутний был священник нашой парафії, о. Любомір Воргач. Стрічу нашу заштытил Заступник Ведучого Головного Заряду СЛ Ваньо Вансач.

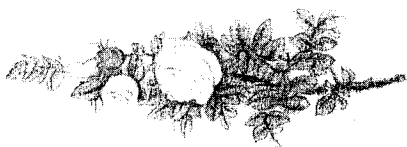
Стріча проходила в милій атмосфері. Слово вступне рюк Ведучий Кружка Лука Возняк, а пізнійше вповідали ся вшыткы попередні ведучы. Найдолжший голос одримал перший Ведучий – Митро Русинко. Привьюл нам до памяти початковы крокы в діяльності Стіваришныя Лемків. Звернул увагу на недосконалости в діяльності Головного Заряду. По ним выступил заслужений для лемківських справ Ярослав Гороцак. Вспомнул медже інчыма о заложыню першого кружка нашой організації на Заході, в селі Чмель. Вказувал стежки, якими повинни сме іти, жебы ся іщы не затратити в тым європейским сьвіті.

Были і інчы голосы, в котрых містили ся теоретичны дорады для дальшой діяльності, лем же з практичного досьвідчыня выникат, же штораз менче ест люди, котры хтіли бы мудру теорию впроваджати і управляти на нашым лемківским ґрунті.

Урочыстом актом было проголошыня з двигненим погарьом шампана тоасту за минуле 15-ліття з жычынями на негіршы наступуючы рокы діяльності нашого Кружка. Засьпівано „Многая літа” і найстаршы членам, в особах Адама Барны і Михала Ропицкого – люди з великыма і тяжкыма жытьовыма досьвідчынями.

Вшыткы узнали за конечніст потребу частійшых стріч зарядів і членів сусідуючых кружків, потребу вертаня до наших традиций, утримуваня, розвиваня і шырїня нашой культуры во вшыткых можливых формах.

З Ватры, але не о Ватрі

О XXXIV Лемківській Ватрі на Чужніні напишеме (вірю – дахто напише) в наступным числі „Бесіды”. Та был на тій Ватрі вельми святочний акцент, з яким не мож ждати до наступного, тіж – знаме уж – опізненого номера нашого часопису. Отже, мали мы на нашым народным зобраню вельку дяку одзначыти 50 років (што выполнят ся 10 вересня) жытвой дорогы Андрия Копчы – Ведучого Съвітовой Рады Русинів і, уж од 15 років (то тіж ювілей) Ведучого Товаришын्या Лемків.

Трудний был біжучий рік для Ювіляря і не жычыл Він сой „помпы” на сцені. Та тото, што было – было сымпатычне. Завдякы Його Приятелям, завдякы Ансамбляови „Кычера”. Причынил ем ся гу тому і я, малым словом. О тот текст просили мя на Ватрі люде, што тіж є ознаком пошаны для Андрия. Поміщам го зато в „Бесіді”. З преконаньом, же підпише ся під ним вельо Люди.

ПЕТРО МУРЯНКА

На 50-літя Андрия Копчы

В каждого з нас
Своя писана доля,
свій писаний час.
Родиме ся, жыеме
і...

Ні!
Того дале
не буду тыкал гнеска.
Адже вишыткы знаме,
же ся родиме, жыеме
і...

Прото
не час тыкати таке
в Ден Ювілею! –
кед „Многих і благых”
ся жычыт...

Товды што Ти речы –
коню старий?!...

...Што, што гварите,
што гын жугрете –
же то не деликатні,
не інтелігентні
так спроста тыкати,
од „старого коня”,
в публичным місци,
до того – зо сцены іщы!

Но, оно нобы так –
„Пане лісничий”,
як рюк поета.
Але – з другой страны,
Пане лісничий...

То мы акуратні
оба на сцені,
а окрем того
уж ся знаме
пятнацет долгых років.

А окрем того
тых же пятнацет років
ся свариме
і...
до днес не посварили мы ся.

То чудне – ніт?
То ани нияк не до понятя...

— Мати шефа,
того самого,
пятнацет років –
то ани дошка „на штору”

ани секретарка
не вытримат.

— Но, оно нобы так,
пане...
Та кед пізрити
з другой страны
но, дайме на то,
на тот ци сес парламент –
гын ся премьеры міняють
по... каждой премьері.

А біда заедно тота сама,
хоц ся міняють головы
председы, председателі.
Бо біда кед ся „ціпит” –
як кум Фецьо гварит –
та ю так легко не змінит
новый, ци старий.

„...Wyją po nosach
żelazne wilki porciągów
nie leci manna z nieba
Łemkowie nie są
narodem wybranym
a zresztą
kto wybierał i po co
te kudłate łby
na zawsze już pijane...”

Так ся якоси привели
оны слова з Гарасимовича,
і шеніче ся мысель
і една другу кличе –

Ци то заправды уж на все
опьянілыма нам быти
і сьвіта ясно не видіти,
ци то заправды уж на все,
як оны телятка ся блукати,
заедно мацяти і мацяти
і нигда не находити?

— Е, лиш же, Петре,
ону лірику свою, мурянчыну,
лиш овивати
...волну в баволну,
все навертати
тото саме...

Вы ся заедно лем поперате,
жебы сой стільці заховати...
І робите што хцете!

І што же речы
на тото?
Хыбаль лем
заувагом таком збыти,
же ест ріжниця медже:
„Робити што хтіти”
а
„Хтіти робити”!

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ***

І піти далё сваёй п'утю,
і ту лірыці ся вернуці.
Там выш'тко ёдно
ліпше ся чую,
там днюю, там і ночую...

І в тэй лірыці –
не зьвідам ся гнеска
Андрыю –
што Тя болит
лем
ці не болит
даколі?

Кілко тых хвіль
маш в жыт'ю,
колі не выют
жэлізны волкы потягів,
кілко тых хвіль,
колі-с не в Варшаві,
не в Братиславі,
не в Будапешці,
в Букарешці

І врэшці –
Колі-с не в Горліцях,
не в Крениці,
не в Бортым, в Ліц'ынах,
в Ганчовій...

Стерп малу хвілью –
най доповім!

Памяташ тоту
остатню в Горах
„Віслы” прэекцыю?
Як ём Ты гварил,
як ём Тя просил,
коню Старый –
под з нами на вечэрю смачну,
под Андрыю!

А Ты
каблі глупы
збераючы до купы,
так ёс мі повіл:

—Знаш, Пётре,
там далёко деси
ждут мя Богданко і Штэсьо...
Сами...
Без Мамы...

Без арг'ументу ёс мя лішыль
і пішоў
в ніч далёку і цмаву,
де выют
жэлізны волкы потягів,
де не летит манна з неба...

— Знам, знам, Андрыю,
же на креницкэ,

ни на лігніцкэ,
ни на інчэ всякэ
ся не озераш,
знам же мерндю носиш сваю
в чорній, старій акт'івоцці.
Знам!

Але стерп, Андрыю,
послухай
што няньо моі гварили:

Колиси
на болцарівско-кінцлівскым лісі
хлопи по тяжкым різаню
полуднували.
Нашы мали солонину,
а кінцлів'ян пак гварил:
„Ja ich w rzyci mioł,
ale bym zjod,
kiej by mi byli dali.”

Знам, не завидуеш
нікому шампана,
знам, же-с сам паном,
бо быти ним треба!

І
Nie dla chleba, rapie,
nie dla chleba!

Знам, Андрыю,
же не п'єш,
але і так ёс все п'яний
од тых потягів,
од Вагн, Біеналів і Конгрэсів,
од прэмьер, прэекцый...
Конференцый
зорг'анізаваных
і незорг'анізаваных.

Од медитацый –
што бы было, кед бы было,
або не было...
што бы ся стало,
кед бы ся стало,
або не стало,
як бы ішло, кед бы ся ішло,
або не ішло.

Было!
І того, што было,
неё ся чога стыдаты!
Было!
По долгым небыт'ю –
долго было!
І хоць бы гнеска
мало прэстаты быти, але –
Было!
Іцы раз –
Было!

І не зьвідам ся Тя гнеска,
ці віриш –

же буде...
Для Тя зьвіданя таке
то абстракцыя.
Вірю, же Ты віриш,
же мож не вірити,
але іти –
треба!

...А мі ся сніло, Андрыю,
коліси,
во сні тым ём виділ –
як гын, при тэй грушы,
што то сой на ній
рока каждого
пан еден гніздо-амвону будуе,
гын на кресельці ёс сідил,
з палачком старечом при боці
і смотрл на сцену
тоту,

А на ній далё
моладіст шаліла,
грала, сьпівала, танцувала,
а ньом не такы лем сивы
як я
і не такы лем,
іцы з волосамі,
як Ты,
рядили.

І жычу Ты,
жебы то они –
тоты, што гнеска
любові першой зазнают,
і тоты,
што ся кабатів маміных
іцы тримают,
і тоты, ненароджэны іцы –
жебы Ты ляудаці голосили.

На шістдэсятку,
на сімдэсятку,
вісэдэсятку...

Што, хуеці веце іцы?...

Глупо ся зьвідую...
Адже каждый –
ці о двох ногах ходит,
ці уж о тр'юх –
(як Ты во сні моім)
все новы і новы сходы сонця
прагне видіти.

Отже, Андрыю –
„На Многы Тобі,
на Благы Тобі Літа!”

Крениця
5 сэрпня 2004 р.,
з прэзначын'ю на
10 верэсн'я 2004 р.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКИЙ

Остатні Могікане?, або - Як ем был во Франції

Запрезентувана горі платня CD, видана через Університет Шарля де Голя в Ліль, діло двох пань – др Марилі Льюран (Laurent) і др Малгожаты Місяк, професорів того же університету – была хыбаль фактычном прычыном, же нашол ем ся того літа во Франції. По выданю реченой платні (слово того, взяте з „Орфографічного словника русиньского языка“, беру до свого засобу сучасного лемківского, на місце „пльты“), пані Професоркы задумали (так я думам) вказати на живо едного спосеред „остатніх Могіканів Европы“. Выпало на мене, з чого ем ся барз втішыл. Но бо як не втішыти ся дармовым выїздом до Парыжа, до Франції, до того на так прэстїжову імпрезу як Дни Европской Літературы. Для поеты – за якого мя деякы маюць – то не лем фрайда.

Отже – был ем гын як Петро Мурынка, як поета. Выпадало бы в таким разі писати о тым бываню поетычні. Не знам ци ся мі оне поведе, та дакус пописати мушу і так прозаічні. Серед нашой прозы жытя в першым ряді подякувати доли (она мае часом цілком реальны імена) – же повело ся мі щесливо выїхати з нашой державы. Знам, подумате одраз: непотрібна тота проза, адже тепер, коли мы гвошли до Унії, неє ниякых проблемів

жебы выїхати до якогонебуд краю новой спільной „вітчызны“. Но – неє. Зато і гварю, же повело ся мі щесливо выїхати... Та кед ем іщы при прозі, хтіл бым тіж милостиво розтлумачыти – чом буду писал о собі, кед *то не выпадає*. (Таку інтэрпретацію чул ем два рокы тому, коли то др Олена Дуць-Файфер написала о своїх выкладах на Сорбоні.) Отже – не мал ем можливости взяти зо собом нікого, хто бы міг написати о мі. Зато мушений ем писати (подібні як Олена) о собі сам. А писати о тым мушу, бо сут то справы не лем мої. І ту зас подумати сте годни – чом тлумачу несконпликуваніст дышля. Но, так на всякій выпадок.

Но і, тяжко мі буде прейти до поезіі. Бо не настроений ем в тій хвили. А втовды тіж інакше не было. Іщы, як на біду, в Португаліі проходил Футбольовий Чемпіонат Европы (а кібіц я прэстрашний, іщы од товды як в Чмелю істніла піл-лемківска футбольова дружыня Погонь Тшмель). Тым способом, в каждом готелю, почынаючы од Варшавы, мусіл ем обізрити тото, што в даным часі было істотом мойого ества, не затуманюючы сой чыстоты образу якысом там поезійом.

О леті над хмарами, хоць то барз поетычне, не буду Вам писал, бо Вы над хмарами тіж уж певні не раз летіли (зрештом, штоси подібне уж ем колиси черкнул). В Парыжы – в тамту страну – был ем барз коротко, і о ним, кед дашто черкну, та потім. Пані Професор Льюран привезла мя з лётывиска і скоро всадила до потягу Паріс-Норд – Ліль. Потяг, як потяг, але же перун гнал – то гнал. На білеті як бык писало – 298 кільометрів, а він тот „кавальчык“ прелетіл за... годину і штырі минуты. Так, же ани ем не встиг по газдівскы пізрити на доквітаючы ланы зерен; в тым леті за фраса не дало ся розпознати ци то пшениця, ци жыто, ци ярец, тілко лем – же не компері. Зас села, містя потяг оминял. Перше аж было – акуратні Ліль. Ту мя одобрала друга Пані Професор – Малгожата Місяк і скоро завезла на... пробу.

Же яку? Ано, на авторскых стрічах все сой люблю засьпівати, з акомпаніаментом. А же-м оного при собі не мал, та мі замовили ту акордеоністу; акордеон, як знаме, то такой народовой інструмент Французів. Та акомпаніатор Французом выявил ся лем з громадянства. Врожденый ту, але по родичох з „кресів“, Михал Буць вказал ся быти правдивом славянском душом. Ноты, гей, выслал ем му скорше, але боял ем ся, же – не знаючы нашой культуры – буде іх чытал як компютер. Нич подібного. Спыхватил одраз, потрафил ся в очыміню враз зо мном розколывати лемківскыма синкопами. Было тых пісень пят, але уж по піл годині знали мы оба: старчыт прібуваня – рэшту дополнит стихія розуміючых ся душ.

Сердмістя Ліль. В центрі знимкы, по правій сторони улици достеречы мож шыльд „Hotel”.

Пак завезено мя до готелю. Готель – як готель, але втішыл ем ся барз, же ест в покоі телевизор. Значыт ся – обізью меч Росія – Греція (ци тіж Рускы „одпустят” Грекам, кед сами уж зафайдали справу?). Обізью, кед встигну. Адже Пані Професор запросила на вечерю.

І уж сме такой в... мароканьскій рестеврації. Іщы в товаристві Пані Лідії Велеришак. Якій вдячно в очы смотрю. Не лем зато, же очы ма fascinoуючы, але і – же тлумачыла моі вершы. Вірю, на французке слово, же з душы, не з конечности – яком позарани выявит ся потреба зрозумліня Лемка через тутышню публику. Але того – позарани. Гнеска ем ту. В істоті самій – рестевраційні. Та трудно зосередити увагу на екзотычным танірі. Так ся ти оберну, як на танірчыку – съпівали нашы дідове на весілях. Фактычні, ад ту і фуркат попри тобі танечниця, препоясана прозрачном паучыном магрбекского гадвабу... А ту іщы тоты Рускы – з Греками. Позерам на зыгарок, уж такой зачали. Ци одпустят?... Не одпустили! Свині, хоц тіж православны – думал ем сой, з ногами горі, по жолнірскы одпочываючы в готели по должезным як два тысячы кільометрів днешнім дни.

Суботне предполудне мал ем ціле для себе. Штоправда пропонувано мі дві можливости. Попризерати ся, може дакус помочы при організації днешнього пополудньового і заранішнього свята (То takie coś, podobne do waszej Watry – гварила Пані Професор), або пошпацирувати ся по Ліль. Дорогом напростійшой дедукції – же при Ваграх ем осивіл, выбрал ем того друге.

Ліль, уж од дівтачой fascinoації географійсм, все ем мал за найвекший осередок франузкой індустрії, за місто промыслове, отже – капіталістично-чорне, брыдке, паскудне. Яке же было мое зачудуваня, кед „одкрыл” ем в ним красу інчых західноєвропейскых старых міст! Ци то уж заедно мусит нас в жыттю штоси шокувати. Ци то уж заедно мусит ся человек вчыти... ціле жытя?

Пополудни приіхали на условлене місце два велькы автобусы, взяли до ся цілу тоту поетично-дзядівску, ексцентричну єворпску зберанину (кукний до верша) і повезли через зелену, рівнинну Фляндрию – на... Чорну Гору, до Мон-Нуар (яко-си так ся того в языку дивно-непоятым выгварят).

Сперли ся автобусы серед ліса, на тій же Чорній Горі, єдным з трьох невеликых холмів Фляндрії. При доріжці, што вела долов, ждали нас газдове-сторожы Вілья Мон-Нуар. Двох старшых панів, в уніформах здаючых ся на войсковы, зазеленкали дзвінками. Значыт – зачало ся. Ідут гості. Пак повели нас оном доріжком серед ліса гу малому домикови, пред яким на столах ждало нас перше пригощыня. По погарыку вина і тісточку, зышли мы на малу, отворену на полудне, до Сонця полянку. Ту привитано нас – устами выдатных акторів, рецитаторів – духовом стравом. І зас доріжка повела нас долов, попід лісіком – гу місцю „презначыня”, гу Вілья Мон-Нуар, давному владіню родины де Креєнкур (de Craencour), з котрой походила Маргаріт Юуркенар (Marguerite Yourcenar). Кым же была она – што гу ей духови блукаючому ся серед той затишыны пришли мы?

Маргаріт Юркенар (то літерацке псевдо), влас- тиві Маргаріт Креенкур (1903-1987) – поетка, пис- менниця, есеїстка, тлумачка творів грецкых кля- ськів на французкій, критык літературы. Перша жінка, котра остала членом Французкой Академії, тіж Королівской Бельгійской Академії. Найбарже зным ей твором сут „Памятныкы Гадрияна“ (Les Memoires d’Hadrian). Написала тіж м.ін. трільогію „Лабіринт сьвіта“ (Le labyrinthe du monde), посвя- чену свому дітинству, ту проведеному.

Гнеска в Вілья Мон-Нуар містит ся музей пис- менниці. Вшытко ту зрештом є музейом-скансе- ном. Мене сентиментом особливим наполнила... стайня, через котру проведено нас на газдівскій подворец (адже дост в жытю напривязувал ем ся быдлят гу жолобови). Більшіст потрактувала ону стайню фактычні як лем прохід, што скоротил до- рогу. Видочні была она для них малозрозумілом абстакціям. Єден, спосеред заінтересуваных, си- вий актор – виділо ся мі – потігал по порожніх драбинах очами. І його – здає ся мі – найбарже ем розуміл, кед вышли мы на подворец і слухали зас рецитуваной поезіі. Не знам, не розумію фран- цужчыны. Хоц тото сивого – видит ся мі – розу- мію. Якоси, дивным-дивом, розуміє го моя душа... што блукат стежками дітинства, по дакус подіб- ных понімецкых стайнях, стодолах, причілках, боісках...

Адде мы і в столі, на боіску. Нее драбняка, та не порожне оно. Стоят ту „до копыта“... столы, богато заставлены. Тіж і винцьом, пивцьом. В тій уж сфері каждый язык такий сам.

Хылит ся сонце гу заходови. Сходиме на про- сторну долинку, обведену лісиком. На ей нижнім краі величезне шатро. Пред входом таблица. На ній выписаны назвиска. Групами, здебільша по ві- сем осіб. Однаходжу себе і одкрывам з кым буду сидит при столі. Тішу ся барз, же єст серед того то- вариства і Михал Буць. Гнетка ся і являт во влас- ній особі, враз зо женом – як з образка. І уж входи-

На Днях Европской Літературы

*В чорных калапах
і в підкошельках
в воальках шолковых
в райфлях і шельках*

*Ясны Пілнічу
і припалены Полудньом
наляны Степом
сухы Океаном*

*Смиренны
і з дышльом гылтненым
зливом бесідливы
то німы могылом*

*З велькыма нима мнімо
в тым великым сьвіті
ани міряти ся мі
ни при них внимати*

*Єдным ем богатий
і в тым ім далеко
Гу велькому болю
малого чловека*

*Mont Noir,
20 червця 2004.*

ме досередини, засідаме до вечырнього банкету, котрий піл-офіційні отверат VI Фестіваль Европ- ских Писменників „PAR METS ET PAR MOTS“, што в зрозумілым языку тлумачыт ся: „Через стра- вы і через слова“.

Слів, в зрозумілым языку, ся не обавлям. Што до страв, хоц язык ту, як ем рюк выжше, рівнат люди – чую деякій непокій. Смотрю на ону заста- ву, на видельці і видельчата, лыжки і лыжчата, но- жы і ножыкы, а найбарже на троякого роду погарі... На воду, пиво і вино. Но штож, треба позерати на інчых. Виджу, до найвекшого погаря ліют... воду. Ци не бортакты?!

На велькій сцені грают, сьпівають, рецитуют. Тоты, што мы іх уж слухали. І другы, інчы. Гнеска іх ден. Заран буде наш. Уж заран. Ци вшытко єдно не непокоїт того дакус чловека? Ніт. Адже в готе- лю в Беіе (Bailleul), де нас довезли – зас мам покій. Як покій. Але є в ним прекрасний телевизор.

(закінчыня в наступным номері)

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

Культура Лемковини в другій половині XIX та на початку XX століття

(закінчення)

В 1911 році зачал виходити перший лемківській часопис під названьом „Лемко – газета для народа“. Был то барз істотний момент в історії лемківської культури. Факт заістнування регіональної газети вказувал на штораз полнійше выокремліня ся культуровой просторі регіону і початкы еманципацийных дужынь лемківської інтелігенції. Власний видавничий подворец створювал можливости концентрування ся головні на проблемах тычучых ся Лемковини і выславляня опіній та поглядів якы прецизували образ того краю і його мешканців. Шпальты газеты стали ся тым місцьом, де в шыршым масштабі розпочало ся формування писаного языка Лемків, опертого на рідным діалекті.

Передвоєнна едіція газеты „Лемко“ тырвала до 1914 рока, пак продолжувана была в меджевоєнным періоді.

Пред першом світовом войном выдавано тіж на Лемковині газету українской народовой орьєнтації „Підгірський Дзвін“. Выходила она початками в Саноку, потім в Новым Санчы, двараз в місяци в 1912 році. Был то політычний, освітній і газдівській часопис, редагуваний в українськым языку з невеликом участю лемківського діалекту.

В 1914 році Роман Прислопскій выдавал в Новым Санчы „Світ. Просвітительний Двомісячник“, котрий мал видимо едукацийно-популяризаторській характер. Вышли лем три номеры того двомісячника.

Звїданя о круг чытателів лемківської літературы і засяг ей діяня вмїчат ся в шыршым проблемі означыня чытательского кругу основных галицкых часописів та выдань Общества ім. М. Качковского, Ставропігійского Института, Григория Гануляка, серий таких, як: „Бібліотека для Руской Молодежи“, „Театральна Бібліотека“. Додумувати ся треба, же выданя тоты, дост добрі кольпортуваны, чытаны были через вшытку галицку інтелігенцію. Як твердит Филип Свистун:

Руска інтелігенция, хоц небарз численна і при незавидній матеріальній ситуації, барже охочо предшлачат свої рускы газеты нич польскы. (...) Рускы нижшы урядники і учытеле маюг за свій патріотычний обовязок пренумерувати бодай єдну

газету. Вельох сельскых священників дістає по пару газет.¹²⁰

Так і лемківска інтелігенция заінтересувана была предшлатом рускых часописів і серийных книжковых выдань. Тым способом громаджены были прыватны бібліотеки, числячы нераз пару, а і гарунадцет тысяти томів. Зас серед народа в другій половині XIX століття ступін анальфаетызму была барз высока. Статистыкы вказуюг, же в 1880 році в Галичыні 77% осіб выжше шестого рока жытя не знало писати ани чытати. Шкільний примус введеный по 1867 році принюс значуче обнижыня анальфаетызму. В 1890 році было уж лем 57% анальфаетів. З того здецидувана векшіст припадада на східньогалицкы повіты¹²¹. З західньогалицкых повітів лем в новосандецкым анальфаетызмы перевыжшал 50%, в інчых осцилювал в границях 40 – 50%¹²². З того выходит, што значуча част селян могла корыстати з книжковых і пресовых публикаций. Та генеральні серед народа не было навьку чытання, што тычыло ся в рівній мірі польскых¹²³, як і рускых¹²⁴ селян. Вшытко єдно, штораз пружнійше розвиваючий ся кінцьом XIX століття систем чытален¹²⁵ причынил ся до систематычнот повселюдноты писаного слова. Систем тот омиял аж і таку перешкоду, як анальфаетизм. Членами сельскых чытален были тіж особы што не знали чытати (не раз становили они значучий процент вшыткых членів)¹²⁶. Практыкуване голосне чытання дозволяло ім корыстати з книжок, часописів і брошур в рівній ступени, што і рещті членів. Враз зо вшыткыма брали они участ в дискусії над прочытаным текстом.

Беручы до увагы факт, же під конец інтєресуючого нас історичного періоду в вельох лемківскых селах істнували чытальні, додумувати ся мож што лемківскы селяне не были лишены доступу до книжки і пресы¹²⁷. А же были то головні чытальні ім. М. Качковского, очывидным є, же розпроваджа-

¹²⁰ Ф. И. Свистунъ, *op. cit.*, стор. 431

¹²¹ Смотр: J. P. H i m k a, *Galician Villagers...*, стор. 60.

¹²² F. B u j a k, *Wież zachodniogalicyska u schyłku XIX wieku*, [в:] *Wież polska*, seria I, Lwów 1905, стор. 53-111, ты: стор. 92.

¹²³ *Ibidem*, с. 97; S. B a k, *Książka na wsi galicyjskiej przed pierwszą wojną światową*, „Roczniki Biblioteczne”, Т. 3/4: 1970, ст. 993-1011.

¹²⁴ J. P. H i m k a, *Galician villagers...*, стор. 92-97.

¹²⁵ *Ibidem*, стор. 86-92; S. H r u n i u k, *Peasants with Promise. Ukrainians in Southeastern Galicia 1880-1900*, Edmonton 1991, стор. 101-107.

¹²⁶ Смотр статыстычне зоставліня в J. P. H i m k a, *Galician Villagers...*, стор. 88.

¹²⁷ Барже ішы уполноважыняг нас до поставліня такого внеску число пренумераторів часопису „Лемко“ (бесїдує ся о тым в розділі *Часописменство* предметовой працы), котре вказує, же процес чытання на лемківськым селі мусіл уж скорше быти в деякій ступени розвинений.

ли они в першій мірі власны выдавництва та всякы публикации споріднены з нима ідеологічні і програмово. Знаме тіж, што акуратні в тых выданнях публікували в найшыршым обсягу свою творчіст лемківскы авторы. Одтале внесок, же не лем лемківска інтелігенція, але тіж в якісий ступени і лемківскы селяне были консументами писменства, котре ту окріслили мы як лемківска література. Барже непосредних доказів на представленый круг чытателів приносят кореспонденції поміщаны на шпальтах часопису „Лемко“, з котрых выходит, же при нагоді даных святкувань выставляна была на сельській сцені н.пр. штука Клавдії Алексович *Отуманена*¹²⁸. Ставляны внескы тычат ся остатніх років галицького періоду, коли то дорогом еволюції характерной для цілої австро-угорской просторі доконало ся на Лемковині вельо осьвітніх, суспільных і свідомостьовых перемін. Стимулювали їх офіційны, державны чынники (н.пр. шкільництво, участ в публичным жыттю), впливы еміграції та місцевы патріоты-будителі: священники, учителя, жакы, котры закладали чытальні, пропагували осьвіту і поступ, будили етнічну свідоміст. Штораз полнійшы проявы регіональности в культурным і літературным жыттю Лемковины, особливі выникніня своей пресы, кажут додумувати ся, што літературны факты звязаны непосредньо з лемківскым простірю были ту особливі очоcho приниманы. Пеза припушчыня мож выштыко едно выйти аж одніснї пізнійшого, меджевоенного періоду, котрый принесе непосредні доказы на істнуваня серед Лемків заінтересуваня власным писменством¹²⁹. В періоді тым Лемковина, піддана інтенсивным пропагандово-осьвітнім і політычным діянням, преходила буде наступний етап формуваня власной тожсамости.

¹²⁸ „Русская Дружина“ вь Фльорынці..., стор. 3.
¹²⁹ Бесіда ту особливі о працах др. Теодія Куришы, якы ставили схематичный перегляд літературного дорібку Лемків.

Dyrekcja I LO
 im. M. Kromera
 w Gorlicach

Gorlice, dn. 21.6. 2004 r.

Ruska Bursa
 Ul. Sienkiewicza 28
 38-300 Gorlice

Dyrekcja I Liceum Ogólnokształcącego i Szkolny Klub UNESCO w Gorlicach składają serdeczne podziękowanie za pomoc w zorganizowaniu cyklu wykładów „W tygły kultur Europy – Łemkowie”.

Z poważaniem

DYREKTOR SZKOŁY
 (p o d p i s)
 mgr Jerzy Nalepka

Pismo powyższe publikujemy na prośbę kierownictwa Ruskiej Bursy, które pragnie przypomnieć również, że na w/w cykl, rozpoczęty w 2003 r., złożyły się w 2004 roku następujące wykłady:

- *Jak świat dowiadywał się o Łemkach* – dr Andrzej Zięba;
- *Kwestie wyznaniowe na Łemkowszczyźnie* – dr Jacek Bruski;
- *Łemkowska przestrzeń literacka – rys historyczny* – dr Helena Duć-Fajfer;
- *Łemkowie a ruch karpatorusiński* – dr. Ewa Michna.

ЄВА ГЫРА-МЛИНАРИК

Besida

*Мово наша, рідна мово,
 Мама нас тя вчыли,
 Тобом давно выштыкы Лемкы
 В горах сой радили*

*Дакотры ей юж забыли,
 Дакотри ся стыдят,
 Дакотры ей барз не люблят
 І з мовы той шыдят.*

*Най ся она не подабат
 Дакому на сьвіті,
 Але Лемкы рідну мову
 Повинни любити.*

*Хоу і она така проста,
 Лем, лем лем-бесіда,
 Але в горах ньом радили
 Од діда-прадіда.*

*Радили сой том бесідом
 Пра-пра-пра-прадіды,
 Котрых духы ся возносят
 Ту – понад Бескіды.*

*И смотрят ся на нас з горы –
 Як ся з них сьміеме,
 Як бесіду іх рідненьку
 Під ноги береме.*

А я собі мышліл

А я со-бі мыш-ліл, же то вой-на шпас, а я со-бі мыш-ліл,
же то вой-на шпас, же по-бу-ду ро - чок,
а-бо мо-же зо два, вер-ну ся на - зад.

А я выбыл рочок та і неділю /2
Сам Пан Ісус гварит і Свята Марія -
Же я ту згыну.

Не згыну в Турції, то згыну в Руси /2
А каждая мамичка за своїм сыночком
Заплакац мусит.

А не так мамичка, як його мила /2
Што без тоты літа і без вшыткы часы
В серци носила.

Ци хцеш мила видиц - якій обід мам /2
Із коня печеня, під сідлом печена -
Такій обід мам.

Ци хцем мила видиц - якій напій мам /2
Вода скломучена, конями збруджена -
Такій напій мам.

Од Александры Трохановской з Возняків,
родженой 1904 рока в Білцареві
записал Петро Трохановскій (1970 рік)

Дюмбир*

Давно то было, кед ся псы зышли та сой выправили гостину, весіля. Но та почали сой варити и вшытко было порыхтуване, але хтоска им вкрал дюмбир до юхы. Та ся почали медже собов мервити, вадити и весіля ся розышло. І од товды, кед ся зышли, пахают еден другому задок, же ци даеден не познат - хто взяв тот дюмбир. Але пак ся дознали, же мачка (кіт) вкрала. Та зато тераз псы так дігінчат мачку.

Од Йовгена Хромила, пенсионера, родженого 1897 рока в Коцурі (вмер 1983 рока). Награл і преписал Микола Каменіцкі 1979 рока.

* дюмбир - в давнійшых часох беванскосримскы Руснаци хоснували як пахнячу приправу до юхы. (МК)

Пісня о Лазарю

Был богач, был богатий
А Лазар был убогий.

Псы окруша зберали -
Што Лазаря ховали.

Як ся богач то дознал,
То свої псы заперти дал.

Не минула година,
Про Лазаря новина.

Пришли з неба Ангели
І до неба го вели.

Не минула година,
Про богача новина.

Пришли з пекла два чорты
То го хтили роздерти.

Не несли го драгами,
Лем горами, лісами.

Принесли го пред пекло,
Отвор старший окенко.

Што там таке несете,
Што отверац кажете?

Несем душу і тіло,
Што на пекло служыло.

Посадили на стольцу,
Дали пити му смяльцу.

Пий, богачу, то вино,
Бо-с го не мал - як живо.

Богач пие і думат,
Же му в гарлі гірко барз.

Обізрил ся шыроко,
Взріл Лазаря високо.

„Ой, Лазарю, брате мій,
Та ся надомном змилуй.

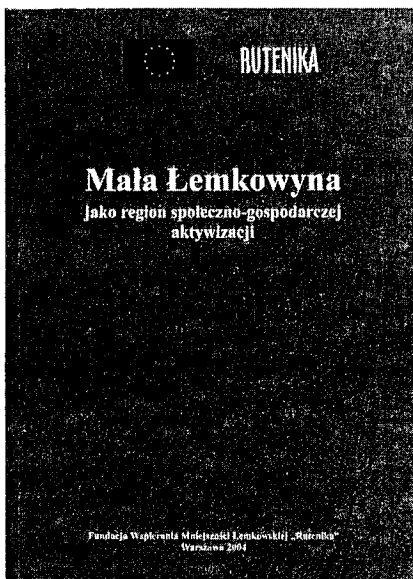
Змачай палец до воды свій,
І охолод язык мій.”

„Чого ты мя братом звеш,
Я был гірший як тот пес.

Ліпшы твої псы были,
Окрухы мі носили.

На коліна падали,
Раны мої лизали.”

Подала: Ольга Поливка, з дому Шафран, родом з Розтоky Великой.

MAŁA ŁEMKOWYNA JAKO REGION SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ AKTYWIZACJI, pod red. dr. inż. Michała Sandowicza, Fundacja Wspierania Mniejszości Łemkowskiej „Rutenika”, Warszawa 2004, stron 108 + 2 mapy, ISBN 83-917595-6-3

Остатній труд бл. п. Михала Сандовича, што вказал ся друком уж по його трагічній смерті. Выражат він мрії п. Михала як великого візюнера воскресення до жытя Лемковины. Книжка вміщат працы пятох авторів (приведеме їх ниже). Во вступным слові (*Wprowadzenie*), пера Олены Дуць-Файфер, котре представлят істоту книжки, в сенсі інспірацій што керували редактора-візюнера, пише ся:

(...) Dla wielu Łemków, także tych najmłodszych, pojęcie ojczyzny odnoszone jest do ziemi pochodzenia przodków – Łemkowyny. Jest to dla nich swoisty obszar tęsknoty, stanowiący istotny element bazy tożsamościowej. Bardzo rzadko jednak zdarza się obecnie przełożenie emocjonalno-ideowych odczuć na praktyczne decyzje o powrotach. Główną przeszkodą w osiągnięciu takiej konsekwencji postaw i działań jest obawa o możliwości zapewnienia rodzinie warunków bytowych w regionie o wysokim poziomie bezrobocia i, jak to się wielu wydaje, całkowicie pozbawionym perspektyw rozwojowych. Tymczasem w posiadaniu Agencji Rolnej Skarbu Państwa znajdują się tysiące hektarów ziemi polemkowskiej, która zbywana jest w systemie przetargowym nabywcom niezwiązanym z tym regionem. Kupują oni ziemię (często i stare *chyże*) w celach rekreacyjnych, dla pobytu sezonowego, nie

przynoszącego ani inwestycji gospodarczych, ani rozwoju lokalnej kultury.

Niniejszy informator przygotowany został głównie z myślą o młodych, startujących w życie rodzin łemkowskich, które powinny znaleźć w nim porady i informacje, pozwalające dostrzec Łemkowynę nie tylko w wymiarze „ziemi utraconej” i „ziemi zniszczonej”, ale przede wszystkim ziemi szans i dużych możliwości rozwojowych.

Сес долгій цитат годен заступити ціле моє омовліня. Тільки лем мал бым дяку причынити: же добрі, же красні бы было, коли бы активны жытьово, маєтны Лемкы, што стати їх на „старт” (а є уж таких дуже) дали примір реалізувати ся тій думці. Знам, же душа і маєтніст не все в парі ходят, та всяди сут вынятки. Час найвыжший, час ци не остатній – спрībuвати вернути до Вітчизны. Бл. п. Михал виділ то можливим. Задуманий ним проект (книжка – то лем імпульс, для заінтересуваных як і децидентів) в новых обставинах ЕУ міг ся повести. Гварю „міг”, бо не знам ци найде ся дахто, хто міг бы одвернути го на „може”. Та нич што – треба реалізувати мрію (не нову) поза проектом, індивідуальні. І рӯ тому послужыти може реченым імпульсом книжка, зо змістом:

- *Możliwości powrotu mniejszości łemkowskiej na ziemię ojczyste (...)* – Grzegorz Chodkowski;
- *Podstawowa charakterystyka terytorialna, etnograficzna, etniczna, kulturowa i religijna Łemkowszczyzny w ujęciu historycznym* – Helena Duć-Fajfer;
- *Surowce naturalne Małej Łemkowyny* – Andrzej Iwanow;
- *Zalecane kierunki i sposoby działalności gospodarczej na Łemkowszczyźnie w warunkach integracji z UE* – Janusz Gudowski);
- *Ochrona krajobrazu i środowiska przyrodniczego a aktywizacja gospodarki turystycznej, sportu i rekreacji w regionie Małej Łemkowyny* – Stanisław Janocha.

Іщы мале поясніня – як розуміл автор проекту термін „Мала Лемковина”. Жебы проект міг найти акцептацию в очах, так державных як і ЕУ децидентів, взяв він до увагы терены Лемковины найбарже і барже занедбаны. На мапі бракло Сандеччыны, што декотры мали за зле бл.п. Михалови. Та смотріл він на тото не лем сентиментальні а і реалістычні: „Або рыбка...”.

Adam Barna, Z PAMIĘTNIKA WYSIEDLEŃCA. WSPOMNIENIA. Legnica 2004, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, stron 152, ISBN 83-89247-94-1

Наступна книжка барз трудолюбивого все, барз творчого писаным словом в осени жытя Адама Барны, а перша і остатня – як сам гварит – написана по польскы.

Choć dużo łatwiej i przyjemniej byłoby pisać swoje wspomnienia w języku ojczystym, postanowiłem napisać je po polsku. Kierowałem się pragnieniem, by jak największą ilość Polaków i „wygodnych” młodych Rodaków poznała życie, obyczaje i kulturę naszych przodków. — повідат Адам Барна во вступі.

І уж з того остатнього зацітуваного речыня можеме вывнескувати, же книжка вміщат в собі не лем спомини з власного жытя. Автор в першых розділах – шлідом своей вчашнійшой (1996), написаной по лемківскы книжки „Кавальчык тернистой історії села Чорне на Лемковині” – розповідат о жытю-бытю його і наших предків. Та коли выразнійше преходит до власного жытя – тіж заедно видиме в ним суспільны акценты. Адже жыти ся не даст самому, адже жытя то і родина, сусідове, селяне, край рідний. А кед чужына, студены баркы на Одрі, старункы, біль, туга безконечна – тіж серед люди і з людьми зносити треба оне. Кормити віром, надійом, любовію не лем себе. І быти Чловеком – в очах друга і чужынця – *choć dużo łatwiej i przyjemniej...* Адам Барна все Чловеком был, Чловеком остає. Не заперечыт тому ніхто, хто колинебуд стрітил ся з Ним на жытя дорозі.

Книжку выдано при фінансовій помочы Міністерства Культуры і Штукы, Товаришыня Лемків і Лемківского Ансамблю Пісні і Танця „Кычера”. Купуйте. Треба і вартат. (пт)

Шановний Пане
Петре Трохановскій

Досталам Ваш адрес од Олени і Штефана Ксенічів. Принесли мі кілька екземплярів „Бесіды”, книжочку з вершами Нестора Репелы і „Лемківскій Буквар”.

Тішыт мене барз, же таке штоси в Польцы выдали. В едній „Бесіди” прочиталам свої вершы.

Высылаю Вам два новы вершы. Еден о Никыфорі а другый о лемківскій мові, котрий написалам по прочытаню Ваших книжок. Як хцете, то можете їх выдрукувати. (...)

Дуже Вам дякую за Ваше посвячыннє для лемківской бесіды.

Засылаю Вам сердечны поздоровліня.

Ваша нова чытателька –

Єва Млинарик-Гыра
Торонто

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Łemków
(Redakcja)

Proszę o informację o języku Łemków, oraz czy Biblia lub przynajmniej Ewangelia jest przetłumaczona na język Łemków. Czy istnieje literatura w tym języku, oraz czy jest coś przetłumaczone na ten język z literatury polskiej lub światowej.

Zainteresowanie moje jest związane z moim hobby lingwistycznym, chociaż nie ukrywam, w mojej rodzinie byli przodkowie pochodzenia ukraińskiego, a myślę, że język Łemków jest spokrewniony z językiem ukraińskim.

Proszę o przesłanie archiwalnych numerów Waszej gazety „Besida” abym mógł się zapoznać z Waszym językiem.

Łączę serdeczne pozdrowienia. Z poważaniem

Jerzy Wróblewski,
Suchowola, woj. lubelskie

Дорогій Петре!

(...) Недавно наш сын Василь був два місяці в Польцы, конкретні в Чмелю. Привоз мі в подарку барз гарду книжку: „Антологія повиселенчой лемківской літературы”, з підтитлом: „Ци то лем туга, ци надія”. З велькым смаком прочытав ем тот прекрасний твір і довго буду вертав до него. Таку літературу може чытати кождий, „українофіль” і „русофіль” і не найде в нім жадных покрутив, лем цыру правду. Щыро гратуюлю Пані Олені Дуць-Файфер!

Семан Мадзелян
Вотереліт, Америка

Барз ся тішыме з такої оціны, адже то выданнє СЛ.(Редактор)

Шановний Пане Петре!

(...) Юж од давна хотіли сме замовити собі „Бесіду”, а і да што веце, як лем ест то реальне. Маме ту такых, юж ту роджєных, малых і кус більшых, котры хотят вчыти ся лемківской бесіды, хотят чытати нашы газеты і книжки ітд. І ціле щєстя, же хотят, же їх не треба силом до того гнати, або якоси інакше до того заохочувати.

А не старчыт лем дома по свому бесідувати, но а на школу тыж ся гєв немож озерати, а ажи треба ся єй вєрувати, бо в ній вчат лем „літературной мови” – такої, же тото малє Лемчатко з часом прєстає бесідувати, а зачынат гєворити і повідат, же оно юж не „оно”, а „воно”. А то юж лем з позору сьмішні выглядат. Добрі вишыткы знаме, же тоты „свьідомы, послугуючы ся літературною мовою” плінят ся, як пьрниця і на кождым кроці одраз „навертают” на свое. А в своїй роботі они такы милосердны і докладны, же зараз нам акцент

поправляют і дают лекції історії.

Мы ту коротко мешкаме і не глядаме з нима контактів, але все дєси ся человек од часу до часу на такого наткне і за кождым разом дає такій до зрозумліня, же він ліпший, бо він „свьідомий”, а ти, не дост же ся признаєш до нациі, котрой подля нього неє, то іщы ся чоґоси стопорчыш і не оказуєш вдячности за його „цыру, безінтересовну” поміч в спроваджынню тя з блудной дороги.

Зато барз мі залежыт, жебы громадити вишытко, што можливе і підсувати малым, жебы росли при своїм і не дали ся николи збортачыти. Мої діти, на щєстя, ховали ся при діду, бабі, ажи при прабабі, то юж мают закодуване тото, што треба, але в родині сут молодшы і потрібуют чуйной опікы.

Знам, же вышло дуже книжок і інших матеріалів до науки нашого лемківского языка. Нашилам на інтернеті такій „Wykaz podręczników szkolnych i książek potocznych przeznaczonych dla mniejszości narodowych i grup etnicznych po 10 marca 1999 r.” інтересують мя з нього такы книжки, як: (і ту є перечисленых сім позицій – Рєд.).

Прошу мі написати, што могла бым в Вас, а бо попри Вашій помочы купити, якы сут ціны поединчых етземплярів (хотілабым веце як еден). (...) Так само што ся тычыт газеты „Бесіда” (а може мате і дакы додаткы до ней, тыпу калєндар ітп.)(...).

Выбачте, же так завертам голову (...). Засылаю для Вас і цілої Вашой Родины сердечне поздоровліня од нас вишыткых (...). Велике Боже заплат за поміч. Жду одповіди.

Канада
(Імено і назвистко
знанє Редакції)

ОСИФ БОЛДЫШ

О Лемках бесіда

Не знатя як выйде,
Што з того буде,
Повідают – же Лемкы
Незалежны люде.
Гварят: Ни не Рускы,
Ни не Українці,
Не мож з Лемками выйти
На ниякы кінці!
То такы чудаки
Ся поробили,
А недавно так тихо
Ищы собі жыли.

(...)

Тепер всяди, де ся звернеш,
О Лемку бесіда,
Єдны гварят, же то добрі,
Другы гварят: біда!
Але то ся вшытко преjde
І вшытко ся вытре,
І до Лемків, як і другых,
Гнет каждый прилипне;

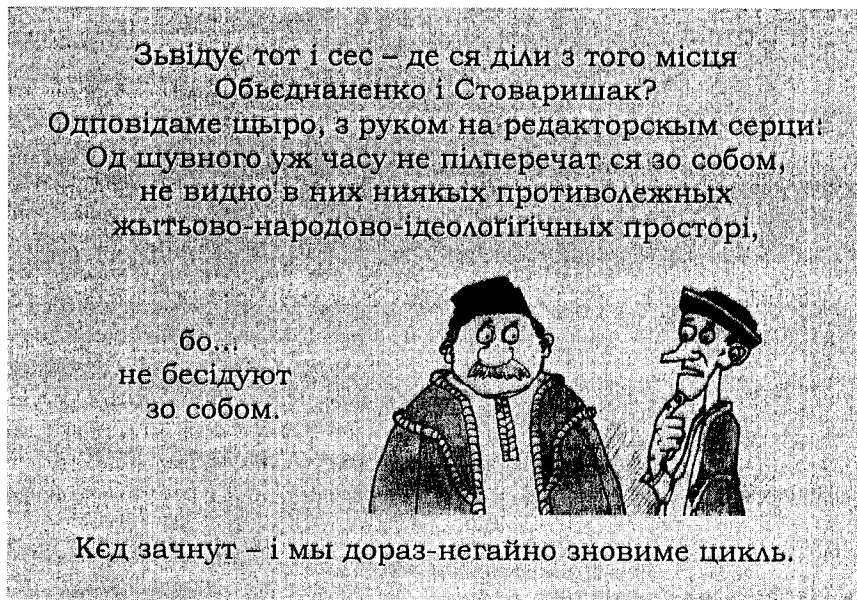
(...)

Бо даколи мы сідили
І нич не гварили,
А панове нас, як хтіли –
Так нас і ділили:
Половину паны польскы,
Чешскы половину,
На дві части розрізали
Нашу Лемковину,
Тай ищы нас поділили
На партії, віры,
Жебы сме ся дерли, били,
Сварили без міры.

(...)

Та тепер уж каждый видит,
Не мож затаїти,
Же Лемкы хтят так як братя
Зо вшыткыма жыти.
Они хотят и для себе
Яке право мати,
Не позволят на всі страны
Себе розберати.
А – робит над нами збыткы
Леда-якій панич,
Не признає наших границ,
Лемків має за нич,
То треба го поучыти
Хлопскым параграфом,
Хоц єст попом, редактором,
Шляхтичом, ци графом.

(„Карпаторусскій Календар”
Ваня Гунянкы на 1933 рік)

МИХАЛ ГЫРЯК

Сентенції
О СВОІМ І ЧУДЖЫМ ПІРЮ

Власне піря мож продати і чу-
дже купити; єдно і друге роблят
безхырбетны.

За облечене тобов чужде піря
даколи достанеш файну копку
злата і якраз товды стратиш
неоціниму годноту своей ду-
шы а і тіло твое без такой год-
ноты – не тіло.

Власне піря си важ, але не хваль
– могло бы выблїднути.

Як маш добру волю – попозерай
ся до минувшыны, зрозумій су-
часніст і хоц лем дакус спрїбуй
видіти будучніст – як на долони,
вкаже ся ти ціна власного піря.

Свое лице і свое піря має і праді-
дівска віра; шкода лем, же ту-там
негораздно продає ся і таке ли-
це, і таке піря.

Власне піря грїє і в найсильній-
ших морозах; легїню бескїдскїй,
власне піря і тебе може в мороз-
ных дньох грїти, мусиш але най-
ти ключ од такого грїтя.

Істина істин скрыта не в златі і не
в срібрі – а во власным пірю;
попрїбуй вжыти ся до той істи-
ны і – найдеш щєстя.

Гумор емігрантів

Грالی Жыди, такы барз богаты,
в карты і копи єден з них програл
вшыткы свої грошы, дванадцет
тысячи дулярів, вмер на серце з жа-
лю. Партнєре зачали радити ся як
о його смерти донести жені і хто
має донести, жебы єй не прєстра-
шыты. Выслали найспрїтнійшого
– Іцко. Приходить Іцко до жены не-
біжчыка, Сары, та ій гварит:

— Сара, твій муж програл ти-
сяч дулярів...

— Ну, а што тобі до того, што
оно програло, оно свое програло,
не твое — гварит пышна Сара.

— Сара, оно програло два тыся-
чы дулярів! — гварит Іцко.

— Ну, што му шкодит програ-
ти два тысячы, хоц бы і штырі
програло!

— Сара, оно програло шіст ти-
сячи!

— Оно може програти і вісем
тысячи!

— Саро, оно програло дванад-
цет тысячы, оно програло вшыт-
ко!

— А най же го шляк трафит! —
крикнула Сара.

— Сара, оно уж го трафило!

*

— Мій дохтор повідал, што до
двох тыжни поставит мя на
ногы.

— І што? Дотримал слова?

— А якже! Штобы му запла-
тити, я мусїл продати авто.

